

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ PRÁCE Z POHLEDU ÚŘEDNÍKA PMS ČR

Bakalářská práce

Autor:	Helena Jadrná
Studijní program:	Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce ve veřejné správě
Forma studia:	Kombinovaná
Vedoucí práce:	JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.

Hradec Králové, 2019

Zadání bakalářské práce

Autor: Helena Jadrná

Studium: U1662

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě

Název bakalářské práce: Probační a mediační práce z pohledu úředníka PMS ČR

Název bakalářské práce AJ: Probation and mediation work in the Czech Republic from the point of view of probation and mediation officer

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem této práce je popsat stěžejní činnosti spadající do působnosti střediska probační a mediační služby, zjistit názory úředníků na jejich práci a identifikovat klíčové nedostatky týkající se této problematiky. Na základě rozhovorů odpovědět na stanovené výzkumné otázky, případně získat náměty na zlepšení například spolupráce s klientem, či efektivitu alternativních trestů nebo spolupráce s orgány v trestním řízení.

1. MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. Sociální práce v praxi. 1.st ed. Praha: Portál, s.r.o., 2005. 352 p. ISBN 80-7367-002-X. 2. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě 3. ZEHR, H. Úvod do restorativní justice. 1.st ed. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 43 p. ISBN 80-902998-1-4. 4. ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. Probace a mediace. Praha: Portál, 2010. 216 p. ISBN 978-80-7367-757-2. 5. TOMÁŠEK, J., et al. Zaměstnání jako faktor desistence. 1.st ed. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017. 182 p. ISBN 978-80-7338-166-0. 6. Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 až 2020 [online]; Ministerstvo vnitra ČR: Praha, 2016. <http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2016-az-2020.aspx> 7. Pascal, B. Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]; Ministerstvo spravedlnosti ČR: Praha, 2017. <http://vs-cr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....
Helena Jadrná

ANOTACE

JADRNÁ, H. *Probační a mediační práce z pohledu úředníka PMS ČR: Bakalářská práce*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2019. 51, 1 p.

Teoretická část bude vycházet ze základních pojmů souvisejících s tématem práce, zejména charakteristika Probační a mediační služby (dále jen PMS), hlavní principy a formy spolupráce mezi klientem a probačním úředníkem a seznámení s jednotlivými druhy alternativních trestů. Praktická část vedená metodou řízených rozhovorů, ukáže konkrétní pohled jednotlivých úředníků na náročnost a efektivitu jejich práce, pohled na klienta a budoucnost PMS. Analýza dat a její výsledky budou použity k popsání celkového vývoje PMS, pracovního vyčerpání jejich úředníků a vytvoření případných návrhů na opatření posilující kompetence služby při výkonu probace a mediace.

KLÍČOVÁ SLOVA: probace, mediace, klient, probační pracovník

ANNOTATION

JADRNÁ, H. *Probation and mediation work in the Czech republic from the point of view of probation and mediation officer: Bachelor Thesis*. Hradec Králové: University of Hradec Králové, 2019. 51, 1 p.

Theoretical part will be based on basic concepts related with topic of work, especially characteristics of Probation and Mediation service (PMS) , main principles and forms of cooperation between the client and probation officer and introduction with different types of alternative punishments. Practical part is led by method of controlled interviews and will show the specific view of individual officers on the difficulty and efficiency of their work, view on the client and the future of PMS.

Data analysis and its results will be used in description of overall development of PMS, the workload of the officers and conceiving of precaution suggestion leading to strengthen competencies when doing probation a mediation.

KEYWORDS: probation, mediation, client, probation officer

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé práce JUDr. Miroslavovi Mitlöhnerovi, CSc. za skvělou spolupráci. Chtěla bych poděkovat i dotazovaným pracovníkům PMS, kteří neváhali a ochotně mi poskytli rozhovor. Také děkuji své rodině za psychickou podporu a pevné nervy po celou dobu mého studia.

OBSAH

ÚVOD	8
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 Charakteristika Probační a mediační služby ČR.....	10
1.1.1 Základní termíny a pojmy.....	11
1.1.2 Struktura Probační a mediační služby	12
1.1.3 Cílová skupina Probační a mediační služby	13
1.2 Pracovníci Probační a mediační služby ČR.....	14
1.2.1 Postavení pracovníků PMS.....	14
1.2.2 Práva a povinnosti pracovníků PMS	14
1.2.3 Základní principy činnosti pracovníka PMS	15
1.3 Stěžejní činnosti pracovníků PMS ČR.....	15
1.3.1 Přípravné řízení a řízení před soudem	16
1.3.2 Probace	16
1.3.3 Obecně prospěšné práce	17
1.3.4 Parole	18
1.4 Alternativní tresty	18
1.5 Charakteristika sociální práce v Probační a mediační službě ČR.....	21
1.5.1 Definice sociální práce	21
1.5.2 Historie vývoje sociální práce v PMS	21
1.5.3 Profesionální způsoby práce pracovníků PMS	22
1.6 Vývoj Probační a mediační služby v ČR.....	24
1.6.1 Období do roku 1989.....	24
1.6.2 Období po roce 1989	25
1.6.3 Mezinárodní spolupráce	25
1.6.4 Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025	26
2 METODICKÁ ČÁST	29
2.1 Stanovení cílů a otázek výzkumu	29
2.2 Výzkumná strategie a metoda.....	31
2.3 Výzkumný soubor a terén	31
2.4 Postup sběru a analýzy dat.....	32
2.5 Etická rizika výzkumu a rizika zvolené výzkumné strategie.....	34

3	POPIS A INTERPRETACE DOSAŽENÝCH VÝSLEDKŮ	36
3.1	Analýza rozhovorů.....	36
3.1.1	Náročnost práce	36
3.1.2	Charakteristika klienta.....	38
3.1.3	Efektivita práce.....	41
3.1.4	Vývoj PMS do budoucna.....	43
3.2	Shrnutí dílčích zjištění	46
3.2.1	Co považují pracovníci PMS na své páci za nejnáročnější?	46
3.2.2	Jak pracovníci PMS charakterizují obvyklého klienta?	47
3.2.3	Jaký je pohled pracovníků PMS na efektivitu jejich práce?.....	48
3.2.4	V čem spatřují pracovníci budoucnost v PMS?.....	49
	DISKUZE A ZÁVĚR	51
	SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ	52
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
	PŘÍLOHA	I

ÚVOD

Činnost Probační a mediační služby (dále jen PMS) je součástí moderní a racionálně rozvíjené trestní politiky České republiky. PMS působí jako nepostradatelný článek v uplatňování alternativních trestů, aplikuje restorativní přístupy při řešení trestních věcí.

Rozhodnutí pro napsání této bakalářské práce na téma Probační a mediační práce z pohledu úředníka Probační a mediační služby vyplynulo z několika okolností. V prvním ročníku studia na této škole jsem absolvovala exkurzi ve věznici v Rýnovicích a následně také v Probační a mediační službě. Cílová skupina klientů a celková problematika spojená s posláním obou dvou institucí mi nebyla úplně cizí, protože člen mé rodiny pracuje dlouhodobě jako příslušník Vězeňské služby a spolu často vedeme diskuze na toto téma. Zajímalo mě, jak probíhá spolupráce s obviněným ze strany PMS a tak jsem se rozhodla vykonat průběžnou i souvislou praxi ve druhém ročníku studia v PMS a získat co nejvíce poznatků pro napsání mé bakalářské práce.

Dlouhodobý odklon pachatele od kriminální kariéry je individuální proces podporovaný osobní angažovaností pracovníka PMS, který by měl věnovat analýze rizik a motivaci pachatele k vedení řádného života dostatečný prostor. PMS je zodpovědná za zachování smyslu alternativních trestů a musí být schopna průběh výkonu trestu kontrolovat. Z mého pohledu se jedná o sociální práci, která vyžaduje od pracovníků PMS velké schopnosti a dovednosti. Cílem bakalářské práce je popsat stěžejní činnosti pracovníků PMS, zjistit názory na jejich práci a identifikovat případné klíčové nedostatky týkající se naplňování úkolů a poslání PMS v rámci restorativní justice. Největší pozornost je věnována náročnosti práce pracovníka PMS, efektivitě práce, ale také dalšímu vývoji PMS. Domnívám se, že je důležité ptát se na jejich názory související s výkonem služby, protože oni jsou nejvíce v kontaktu s realitou, oni se denně setkávají s klienty osobně, jednají s nimi podle doporučených metodik a v podmínkách, které jim někdo nastavil. Pomocí rozhovorů zjistím, jaké mají informanti svoje osobní zkušenosti vyplývající z jejich praxe a následně je interpretuji. Tato práce by mohla být jedním z podkladů k otevření

diskuze s dalšími zainteresovanými institucemi v této oblasti, možná poukáže na případné nedostatky, které dosud nebyly projednány.

V samotném názvu bakalářské práce zmiňuji pouze úředníky PMS, až později jsem při rozhovorech zjistila, že v praxi je činnost úředníků a asistentů vlastně stejná. Úředníci mají oficiálně širší kompetence, ale práce asistentů je stejně záslužná. V bakalářské práci budu ve spojitosti s vykonáváním pracovních činností používat jednotný název pracovníci.

Na základě stanovených cílů jsem zvolila jako výzkumnou strategii kvalitativní výzkum a jako metodu sběru dat jsem si vybrala polostrukturovaný rozhovor. Ve svém výzkumu se zabývám samotnými názory informantů na jejich práci, potřebuji získat hloubkový popis problému, také komplexní a detailní informace o studované problematice. Prostřednictvím této výzkumné strategie jsem v přímém kontaktu s informanty a mohu při něm dotvářet ještě jednotlivé aspekty výzkumu. Odpovědi informantů mě mohou dovést ještě k dalším případným otázkám souvisejícími se zkoumanou problematikou.

V teoretické části jsou v jednotlivých kapitolách popsána teoretická východiska a pojmy související s tématem práce tak, aby ve výzkumné části bylo jasné, na co se výzkumník ptá, proč položil danou otázku, kam tím míří, nebo co položenou otázkou zamýšlel.

Odborné informace k vypracování této práce jsem získala částečně z odborných publikací, např. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky* od Jaroslava Vetešky. Zpracování této publikace pro mě bylo přehledné a srozumitelné. Důležité pojmy jsem čerpala ze zákona o Probační a mediační službě, případně z *Metodického standardu činností PMS ČR*. Východiskem pro přípravu podotázek k hlavním výzkumným otázkám pro mě byla *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025*, zde jsem čerpala různé náměty k rozhovorům.

1 TEORETICKÁ ČÁST

Na začátku teoretické části je charakterizována Probační a mediační služba jako instituce, která má své poslání, organizační strukturu a zastoupení v České republice, také je zde představena cílová skupina, se kterou pracovníci PMS pracují. Dále bude popsáno postavení pracovníků PMS a jejich stěžejní činnosti tak, aby čtenář získal představu o tom, čím se PMS zabývá. Nebude chybět ani výčet tzv. alternativních trestů. Také se budu věnovat profesionálním způsobům práce probačních pracovníků, kteří vykonávají sociální práci s klientem při plnění svých pracovních činností. V závěru teoretické části se změřím na vývoj PMS. Okolnostem, které předcházely samotnému vzniku této organizace po roce 1989 až po současnost, kdy je potřeba neustále zdokonalovat efektivní fungování PMS.

1.1 Charakteristika Probační a mediační služby ČR

Česká republika se řadí mezi moderní demokratické země, které v zajišťování bezpečnosti a veřejného pořádku podporují preventivní přístupy a k tomu vytváří vhodné předpoklady. Probační a mediační služba (dále jen PMS) je důležitým článkem v systému prevence kriminality podporujícím bezpečnost společnosti.

Samotnému vzniku PMS v České republice předcházela řada podnětů a programů, na kterých pracovali odborníci z daného oboru. Snažili se o inovaci v systému trestů po vzoru západní Evropy, především zavedením alternativních trestů a odklonů v trestním řízení. PMS ČR je státní organizace založená na základě zákona č. 257/2000 Sb. a dalších právních předpisů. Tímto zákonem byla určena pravidla pro realizaci restorativního přístupu při řešení trestních věcí. Vznikem této organizace byly vytvořeny veškeré předpoklady pro ukládání a výkon alternativních sankcí. „PMS plní úkoly v trestním řízení a vykonává oprávnění vymezená v trestním zákoně, trestním řádu a zákoně o Probační a mediační službě, případně v dalších zákonech.“ (Statut PMS, 2008) Jako organizační složka státu zajišťuje výkon dohledu nad obviněnými nebo odsouzenými (klienty). Do této činnosti patří kontrola vedení řádného života klientů, plnění uložených povinností a omezení. To vše je úkolem

probačních pracovníků, ale smyslem jejich práce je také nezbytná pomoc při řešení otázek klientů, na které sami svými silami nestačí. Například zprostředkování kontaktů na organizace, které jim mohou pomoci (např. hledání bydlení, zaměstnání). Za pomoci probačních pracovníků řeší klienti urovnání konfliktů s poškozenými. PMS se snaží zajistit společensky přijatelné a užitečné řešení konfliktů spojených s trestnou činností a organizuje výkon alternativních trestů. (Veteška, 2015) Při řešení problému mohou být zapojeny všechny strany sporu, poškození, zástupci komunity i pachatelé.

Výše uvedená pojetí vystihují typické prvky odlišného vnímání trestní spravedlnosti, které jsou přejímány z konceptu restorativní justice, která zahrnuje veškeré alternativní řešení trestních věcí.

1.1.1 Základní termíny a pojmy

Probace

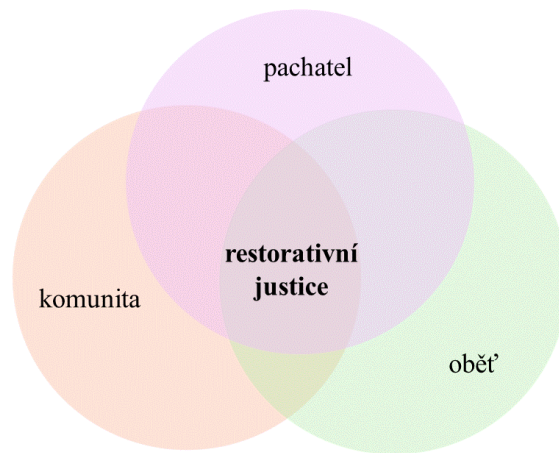
V zákoně o Probační a mediační službě se probací rozumí: *„Organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život.“* (Zákon č. 257/2000 Sb. § 2 odst. 2)

Mediace

V obecném významu se uvádí definice mediace jako *„neformální, strukturovaný proces řešení konfliktů, při kterém mediátor jako nezávislá a nezaujatá osoba pomáhá stranám identifikovat jejich zájmy a podporuje je v hledání společných praktických a reálných řešení v bodech, které způsobily konflikt“*. (Matoušek a kol., 2003, str. 138) Mediace v trestním řízení, kterou provádí PMS ČR, se pak rozumí *„mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením.“* (Zákon č. 257/2000 Sb. § 2 odst. 2)

Restorativní justice

Základní teze restorativní justice zní: „*Restorativní justice se zaměřuje na újmy vzniklé trestným činem a usiluje o zohlednění potřeb poškozeného, dále podporuje odpovědnost pachatele za řešení vzniklé situace a zapojuje poškozeného, pachatele a komunitu do procesu řešení.*“ (Zehr, 2003, str. 17) Pro restorativní justici je typické zajímat se o poškozeného a jeho prožitek s trestným činem, ale také zajímat se o pocity pachatele. To je považováno za cestu k pochopení hlubších příčin a souvislostí s trestným činem.

Obrázek 1: Schéma restorativní justice.

Klient

Klientem je osoba, která je obviněna z trestného činu nebo odsouzena, ale také osoba která byla trestným činem poškozena. PMS pracuje s dospělými pachateli, mladistvými, ale i dětmi mladšími 15 let, které spáchaly čin jinak trestný.

1.1.2 Struktura Probační a mediační služby

Vnitřní organizační strukturu a náplň činností jednotlivých organizačních útvarů upravuje Organizační řád, který je závazný pro všechny zaměstnance. V čele PMS stojí ředitel jmenovaný ministrem spravedlnosti, který je zmocněn pověřovat řízením vedoucího střediska v daném regionu. „*Plnění úkolů Probační a mediační služby ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům Policie České republiky zajišťují její střediska, která působí v sídlech okresních soudů nebo naroveň jim postavených obvodních nebo městských soudů.*“ (Zákon č. 257/2000 Sb. §3, odst. 2) Jednotlivá

střediska jsou základním článkem pro výkon probačních a mediačních činností. V ČR se nachází 74 středisek a 4 pobočky.

Obrázek 2: Střediska PMS v ČR.

(Probační a mediační služba České republiky. <https://www.pmscr.cz/>)

1.1.3 Cílová skupina Probační a mediační služby

Cílovou skupinou PMS jsou nejen osoby, které byly za nezákonné chování odsouzeny nebo obviněny, ale také ty, co byly poškozeny trestnou činností. Věková skupina klientů je tvořena dospělými pachateli, mladistvými a dětmi do 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. Mezi klienty patří ti, kteří byli podmíněně propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody a byl jim nařízen dohled probačního pracovníka, nebo pachatelé trestných činů, kteří se nachází v přípravném, či vykonávacím řízení. (Matoušek, Koláčková, Kodymová eds., 2005) Mezi klienty mohou patřit, pokud s tím souhlasí také oběti trestných činů. Spolupráce s obětí je nedílnou součástí práce pracovníka PMS a může probíhat i dlouhodobě.

1.2 Pracovníci Probační a mediační služby ČR

Probační a mediační služba se snaží svojí činností napomáhat k prevenci kriminality a minimalizovat možnost jejího opakování. Zároveň se snaží pomáhat obětem trestné činnosti. To vše vyžaduje vysoké schopnosti a dovednosti pracovníků PMS, jejich přístup musí být profesionální a odborný hlavně při práci s klientem. Pokud pracovník naváže dobrý vztah s klientem, pozná jeho způsoby chování a motivaci, může to mít velký vliv na efektivitu probačních a mediačních činností a účinnost alternativních opatření. Postavení, práva a povinnosti pracovníků PMS a jejich stěžejní činnosti budou představeny v této kapitole.

1.2.1 Postavení pracovníků PMS

Postavení úředníků a asistentů je vymezeno v zákoně 257/2000 Sb. a rozsah jejich kvalifikačního vzdělávání stanoví Statut Probační a mediační služby. Úředníci i asistenti jsou zaměstnanci státu a úkoly PMS plní v rámci oblastních středisek PMS. Úředníkem PMS se v ČR může stát bezúhonná osoba způsobilá k právním úkonům, která má ukončené vysokoškolské vzdělání magisterským programem ve společensko- vědní oblasti. Asistentem PMS ČR se může stát bezúhonná fyzická osoba starší 21 let, způsobilá k právním úkonům, s ukončeným středoškolským vzděláním také ve společenskovědní oblasti. (Zákon č. 257/2000 Sb. § 6)

1.2.2 Práva a povinnosti pracovníků PMS

Úředník PMS je povinen řídit se zákony a dalšími právními předpisy souvisejícími s výkonem jeho funkce a dbát pokynů předsedy senátu nebo samosoudce či státního zástupce. Je oprávněn zjišťovat stanovisko obviněného k podmíněnému zastavení trestního stíhání nebo uložení trestu nespojeného s odnětím svobody. Úředník PMS v souvislosti s narovnáním je oprávněn zjišťovat stanovisko obviněného i poškozeného. Při porušení podmínek, povinností nebo omezení souvisejících s výkonem trestu informuje úředník předsedu senátu, samosoudce nebo státního zástupce. Úředník PMS může nahlížet do trestních spisů vedených u soudu, státního

zastupitelství a Policie ČR a z nich pořizovat např. kopie, pokud souvisí s jeho případem. Podle pokynů úředníka PMS mohou provádět jednotlivé úkony i asistenti střediska, kteří zároveň zajišťují administrativní práce. (Zákon č. 257/2000 Sb. § 7)

1.2.3 Základní principy činnosti pracovníka PMS

V Metodickém standardu PMS (2016) jsou uvedeny základní principy činnosti pracovníků PMS:

- řídí se platnými zákony a dodržuje vnitřní předpisy
- jedná v souladu s Etickým kodexem zaměstnance PMS
- uznává a ochraňuje lidská práva, svobodu a důstojnost jedince
- je zastáncem restorativní justice
- při jednání s obětí i pachatelem jedná nezaujatě
- pracuje odpovědně a dodržuje své hranice a kompetence
- spolupracuje s ostatními orgány činnými v trestním řízení a dalšími organizacemi
- dbá o bezpečnost svou i svých spolupracovníků

1.3 Stěžejní činnosti pracovníků PMS ČR

Metodické standardy PMS přesně popisují a upravují postup při vykonávání činností pracovníků PMS, ale než zde budou vyjmenovány a popsány, je třeba se zmínit o cílech, na základě kterých jsou činnosti vykonávány. Jedním z cílů činnosti pracovníků PMS je **integrace pachatele**. Tím je myšleno navrácení pachatele do běžné společnosti bez dalšího páchání trestné činnosti, je mu ukázána další možná cesta v sebeuplatnění s vybudováním úcty k právnímu stavu společnosti. Při práci s poškozeným na průběhu odškodnění tak, aby znovu získal pocit bezpečí a důvěry ve spravedlnost, je naplněn další cíl, a to je **participace poškozeného**. Třetím cílem je **ochrana společnosti**, ke které přispívají pracovníci PMS mocným řešením konfliktních situací. (Pavlová, Veteška, 2010)

Činnosti PMS se podle standardů metodického postupu člení na:

- přípravné řízení a řízení před soudem
- probace
- obecně prospěšné práce
- parole

1.3.1 Přípravné řízení a řízení před soudem

V rámci přípravného řízení a řízení před soudem zajišťuje PMS činnosti spějící k urovnání konfliktu, např. zjišťuje možnost mediace mezi obviněným nebo poškozeným. Pokud obě strany souhlasí, pracovník oběma stranám předá potřebné informace, zprostředkuje setkání, při kterém reguluje jednání. Pracovník neodpovídá za výsledek mediace, ale za její průběh. Pokud dojde mezi oběma stranami k dohodě, musí být podepsána a stává se jedním z podkladů k vydání rozhodnutí státního zástupce nebo soudce v projednávané věci. Státní zástupce nebo soudce musí předem s mediací souhlasit a dozoruje její průběh. Mediace nemusí být vždy z různých důvodů vhodná. Pak jsou pracovníkem PMS připravovány podklady pro uplatnění alternativního způsobu trestního řízení nebo je vypracována zpráva před rozhodnutím pro státního zástupce nebo soudce v dané věci. To vše probíhá za souhlasu obviněného, neboť v přípravném řízení ještě platí presumpce nevinoty. Ve zprávě může pracovník uvést vyjádření poškozeného k újmě, jeho návrh nebo způsob řešení. V závěru zprávy pracovník vyjádří svoje stanovisko a doporučení. V přípravném řízení a řízení před soudem je nutná spolupráce s orgány činnými v trestním řízení, v opačném případě činnost PMS postrádá efektivitu. (Matoušek, Koláčková, Kodymová eds., 2005)

1.3.2 Probace

Probační činnost je stěžejním úkolem pracovníka PMS, při kterém sleduje a kontroluje chování pachatele a zároveň ho motivuje ke změně chování. Probační pracovník musí být v pravidelném osobním kontaktu s klientem, aby vyhodnotil

případná rizika nebo potřeby klienta. Role pracovníka PMS spočívá také ve spolupráci se sociálním okolím pachatele. (Štern, Ouředníčková, Doubravová eds., 2010) V přípravném řízení nebo řízení před soudem připravuje podklady pro uložení dohledu v rámci rozhodnutí o podmíněném trestu a náhradou vazby dohledem. K vypracování stanoviska k náhradě vazby dohledem je pracovník PMS vyzván soudem, státním zastupitelstvím nebo přímo pachatelem. Pracovník vyjádří svůj jasný a odůvodněný závěr. Pokud je vydáno rozhodnutí soudu a pracovník PMS obdrží pověření k výkonu dohledu, vyžádá si potřebný doplňující spisový materiál a pozve pachatele k úvodní konzultaci. Během úvodní konzultace obdrží pachatel poučení o výkonu dohledu v písemné formě, ve kterém se určí časový harmonogram konzultací a vymezení další pravidla dohledu. Probační plán dohledu zahrnuje cíl spolupráce s pachatelem a postup k jeho dosažení. Plán probačního dohledu je zaměřen také na odčinění újmy, která byla trestním jednáním způsobena. Pracovník PMS je povinen o průběhu dohledu nejméně jednou za šest měsíců informovat soud. (Metodický standard PMS, 2016)

1.3.3 Obecně prospěšné práce

Trest obecně prospěšných prací je alternativou trestu odnětí svobody, obsahuje v sobě prvky restorativního přístupu řešení. Úkolem PMS je organizace a příprava trestu obecně prospěšných prací (dále jen OPP), při které musí být chráněn veřejný zájem, zajištěna ochrana společnosti a zohledněny potřeby oběti. Pracovník PMS motivuje klienta k převzetí odpovědnosti za své činy. V přípravném řízení a řízení před soudem zpracovává návrh a stanovisko pro soud, ve kterém zvažuje možnou alternativu uložení trestu OPP a možná rizika recidivy pachatele. Ve vykonávacím řízení pracovník PMS pravidelně kontroluje výkon trestu OPP, je v kontaktu s jeho poskytovatelem a s ním řeší případné další požadavky. Pracovník PMS kontroluje nejen výkon trestu, ale také vedení řádného způsobu života. O provedené kontrole musí vyhotovit písemný záznam. Pokud pracovník PMS zjistí, že pachatel neplní podmínky uloženého trestu, zjišťuje důvody a iniciuje osobní schůzku. Následně jím může být podán návrh na přeměnu trestu. (Metodický standard PMS, 2016) Jakmile

je trest OPP vykonán, poskytovatel o této skutečnosti informuje PMS, která následně tuto zprávu předá soudu. Po vykonání trestu se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen a následuje výmaz z rejstříku trestů. (Štern, Ouředníčková, Doubravová eds., 2010)

1.3.4 Parole

Tento termín je používán pro situaci, kdy je pachatel propuštěn na svobodu za podmínek, že po určitou dobu bude plnit stanovené podmínky. O podmíněné propuštění si může požádat každý odsouzený, pokud vykoná polovinu uloženého trestu odnětí svobody. Výjimku tvoří pachatelé odsouzení k výjimečnému trestu nebo zvlášť nebezpeční. Role pracovníka PMS je uplatněna ve dvou oblastech. Tou první je situace, kdy odsouzený je ještě ve výkonu trestu a ze strany PMS je mu nabízena dobrovolná spolupráce a to již půl roku před podmíněným propuštěním odsouzeného. V tomto období se zkoumá připravenost odsouzeného k návratu do běžného života. Tou druhou oblastí je situace, kdy odsouzený je z věznice podmíněně propuštěn a na základě rozhodnutí soudu se musí podrobit dohledu pracovníka PMS. V rámci dohledu pracovník PMS kontroluje, zda podmíněně propuštěný dodržuje uložená opatření, např. zákaz pití alkoholu, užívání drog nebo hledání práce. Povinností odsouzeného je po celou dobu podmíněného propuštění být v kontaktu s pracovníkem. (Štern, Ouředníčková, Doubravová eds., 2010)

1.4 Alternativní tresty

Alternativní opatření se stala nedílnou součástí českého právního řádu. Na základě novely trestního řádu byly upraveny druhy procesních alternativních opatření, došlo k modernizaci a racionalizaci justice. Jelínek ed. (2015, str. 150) vysvětluje, proč se tak stalo: „*Procesní odklony jsou projevem zásady subsidiarity trestní represe, a zdůrazňují tak pro trestní právo zásadní princip ultima ratio.*“ Takzvané alternativní tresty jsou vyjmenovány v zákoně č. 40/2009 Sb., § 52 odst. 1 trestního zákoníku. Alternativní trest je trest, který není vykonáván ve vězení, ale jeho podstatou jsou

jiná omezení a povinnosti. Můžeme ho nazvat také jako trest vykonávaný ve společnosti. Cílem alternativního trestu je působit na osobu odsouzeného nebo obviněného výchovně a ukázat mu možnost nápravy, nebo odstranit způsobenou újmu oběti. Výhodou alternativního trestu je, že po vykonání má jedinec čistý trestní rejstřík a možnost znovu se začlenit do společnosti. Jeho vazby s rodinou nebo komunitou nebývají narušeny. (Veteška, 2015)

Mezi druhy alternativních trestů se řadí:

- **Obecně prospěšné práce**

„Obecně prospěšné práce představují trest, jež odsouzený vykonává, aniž by musel opustit své sociální, rodinné a pracovní prostředí.“ (Veteška, 2015, str. 184) Tímto trestem je odsouzenému uložena povinnost vykonat práci ve stanoveném rozsahu (od 50 do 300 hodin) ve prospěch obce, státu nebo jiných organizací zabývajících se např. vzděláváním, ochranou přírody, kulturou, ochranou životního prostředí atd. Dojednání požadavků uložených místně příslušným soudem s konkrétní institucí je úkolem probačního pracovníka. (Veteška, 2015)

- **Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a společenské akce**

Tento trest je určený nejčastěji náruživým a problémovým sportovním fanouškům, kteří se dopustili úmyslného trestného činu při návštěvě sportovní akce. Odsouzený má zákaz účastnit se soudem stanovených akcí v trvání až na deset let. V průběhu trestu odsouzený spolupracuje s probačním pracovníkem a Policií ČR.

- **Částečná detence a domácí vězení**

Částečná detence znamená, že odsouzený v době výkonu trestu, který si odpykává ve vězení, může pracovat nebo se vzdělávat mimo věznici. *„Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 5.00 hodin.“* (Štern, Ouředníčková, Doubravová eds. 2010,

str. 150) Pokud odsouzený nerespektuje podmínky trestu domácího vězení, stanoví soud náhradní trest odnětí svobody.

- **Pokuta, peněžitý trest, propadnutí majetku a propadnutí věci**

Při ukládání peněžitého trestu, jehož výše plyne ze závažnosti spáchaného trestného činu, soud zohledňuje majetkové a finanční poměry pachatele. Peněžitá částka může být splácena i v měsíčních splátkách. Za nejpřísnější majetkový trest se považuje propadnutí majetku, který pak náleží státu. Jedná se buď o celý majetek, nebo jeho část. Odsouzenému zůstávají pak prostředky zajišťující uchování jeho základních životních potřeb. Propadnutí věci je trest určený k likvidaci toho, co by pachatele dále vedlo k páčání trestné činnosti. (Veteška, 2015)

- **Zákaz činnosti, zákaz pobytu a vyhoštění**

Trest zákazu činnosti je ukládán pachateli, aby mu zamezil opakovat trestnou činnost, které se dopustil, např. při výkonu povolání, podnikání apod. Podstata trestu zákazu pobytu spočívá v zamezení pobytu odsouzeného v dané oblasti nebo obvodu. Vyhoštění je trest, který může soud uložit pachatelům, kteří nejsou občany České republiky, vztahuje se vždy na celé území. (Veteška, 2015)

- **Ztráta čestných titulů, vyznamenání a vojenské hodnosti**

„Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání spočívá v tom, že odsouzený ztrácí vyznamenání, čestná uznání a jiné tituly, udělené podle vnitrostátních právních předpisů. Ztráta vojenské hodnosti spočívá v tom, že se odsouzenému snižuje hodnost v ozbrojených silách na hodnost vojína.“
(Veteška, 2015, str. 189)

1.5 Charakteristika sociální práce v Probační a mediační službě ČR

Dle výsledků výzkumného projektu „*Účinnost probace na snižování úrovně recidivy pachatelů trestné činnosti*“ je zřejmé, jak hodně záleží na dovednostech probačních a mediačních pracovníků. Jejich role spočívá v kombinaci role poradce, vzdělavatele a obhájce. Vhodnou technikou ke splnění těchto rolí bývá motivační rozhovor. Aby intervence byla účinná, neobejde se bez vlastní vůle pachatele. (Tomášek, Diblíková, Scheinost, 2016) V této kapitole budou představeny specifické přístupy používané pracovníky PMS, které lze jednoznačně označit jako sociální práci.

1.5.1 Definice sociální práce

Podle Matouška (2003) je sociální práce společenskovední disciplína, která má za úkol v praktickém životě odkrývat a řešit sociální problémy, které vznikají ve společnosti zapříčiněné chudobou, špatnými společenskými návyky, diskriminací určitých skupin atd. Řezníček (1994) uvádí, že poslání sociální práce se v západních zemích považuje za poskytování sociálních služeb, jejichž účelem je pomoci klientům redukovat nebo odstranit problémy, zlepšit nebo upravit sociální problémy jednotlivcům, skupinám nebo komunitám. Způsoby sociální práce jsou do určité míry ovlivňovány koncepcí státní sociální politiky a posláním instituce nebo organizace, která sociální práci provádí.

1.5.2 Historie vývoje sociální práce v PMS

Probaci v trochu jiném pojetí než dnes můžeme zaznamenat již v tzv. „*raném období*“ v době kamenné, při uložení trestu vyhnanství z tlupy, nebo dohled nad otroky či dohled nad trestem domácího klášterního vězení pro padlé ženy. Pak přišlo „*období ctnostných průkopníků*“, které spočívalo ve spolupráci jednotlivých dobrovolníků s odsouzenými i čerstvě propuštěnými a následně byla založena organizace v roce 1823, která se nazývala „*Nizozemská společnost pro morální pozvednutí vězňů*“. Tato organizace měla za úkol vzdělávání vězňů, upevnění

náboženství, ale také morální a materiální podporu po jejich propuštění. V USA byl za zakladatele probace považován *John Augustus*, který poprvé předstoupil před soud a přesvědčil ho o uložení zkušební doby pro vybraného zločince a osobně se za něj zaručil. Období od počátku 20. století do začátku jeho devadesátých let je nazváno *obdobím státních úředníků*, kde již došlo k nahrazení dobrovolnické služby placeným úředníkem. V tomto období již byly realizovány různé druhy podmíněného odsouzení. Od počátku devadesátých let 20. století do současnosti trvá *období manažerů*. Dochází k aplikaci nových metod spojených se zaváděním nových alternativních trestů a zvýšení efektivity probační práce. (Štern, Ouředníčková, Doubravová eds., 2010)

1.5.3 Profesionální způsoby práce pracovníků PMS

Pracovníci PMS vykonávají sociální práci s klienty, kteří se dopustili protiprávního jednání, které je v naší společnosti odmítáno. Tedy lze říct, že jejich způsoby se nesrovnávají s uznávanými normami. Klienti pochází z různého sociálního prostředí, mají různé osobní návyky a postoje. Večeřa a Urbanová (2011) uvádějí, že normy nejsou přesným návodem jak se chovat, ale stanovují určité hranice jednání ve společnosti. Probační pracovník je jakýmsi vyslancem společnosti pověřeným jednat v jejím zájmu, vykonávat povinnosti spojené s tímto posláním, ale také naslouchat druhé straně. Pracovník PMS se stává prostředníkem mezi normami společnosti a způsoby klienta, a to vyžaduje profesionální odbornost pracovníka. Spolupráce s klientem vyžaduje profesionální způsoby práce. (Úlehla, 1999)

Dle Úlehly (1999) mezi profesionální způsoby práce patří:

Profesionální způsoby kontroly – opatrování

dozor

přesvědčování

vyjasňování

Profesionální způsoby pomoci – doprovázení
vzdělávání
poradenství
terapie

Tyto profesionální způsoby práce se nyní pokusím převést do praxe sociálních pracovníků v PMS. Při **opatrování** pracovník PMS přebírá kontrolu nad klientovými věcmi, připomíná mu uložené povinnosti a opatření, která mu byla uložena soudem, zajímá se o jeho ostatní činnosti, kde tráví volný čas, a tím si ověřuje plnění uložených opatření. **Dozor** vykonává probační pracovník např. při uložení trestu obecně prospěšných prací klientovi. Ověřuje si počet odpracovaných hodin klientem u zadavatele a průběh výkonu trestu postupně konzultuje s klientem. Pokud klient neplní své povinnosti, probační pracovník o tom uvědomí státního zástupce nebo soudce. **Přesvědčování** je metoda, kdy pracovník PMS zjišťuje osobní názory klienta, jeho postoj k uloženému trestu, případně k oběti nebo poškozené organizaci. Pracovník zjišťuje pachatelovo stanovisko k náhradě škody a možnosti škodu napravit či uhradit.

Při **vyjasňování** může klient definovat svá přání a představy, např. ohledně druhu vykonávaných obecně prospěšných prací. Pracovník se zajímá o schopnosti a dovednosti klienta a o práci, kterou by nejraději vykonával. Pracovník s klientem projednává místo výkonu obecně prospěšných prací, časový rozsah a celkové propojení s jeho rodinným životem, případně zdravotním stavem. **Doprovázení** nastává ve chvíli, kdy se klient střetává s různými těžkostmi a překážkami. Můžou to být rodinné problémy, které jsou odezvou na spáchaný trestný čin. Klient si o tom potřebuje promluvit a pracovník následně může kontaktovat ostatní členy rodiny a požádat je o spolupráci při řešení problému. Při **vzdělávání** pracovník PMS poučuje klienta, kterým byl o to požádán, o různých záležitostech spojených s výkonem trestu. Pracovník klientovi objasňuje okolnosti, které mohou nastat ve vývoji jeho případu, může mu vysvětlit jednotlivé úkony institucí zapojených do daného případu. **Poradenství** je způsob, jak pomoci klientovi při odstranění překážek na cestě k vytýčenému cíli. Například při návratu z vězení se klient ocitá v tíživé situaci.

Nemá peníze, práci, bydlení a rád by se začlenil do společnosti. **Terapie** přichází na žádost klienta, který si je vědom svého problému a rád by ho řešil. Problém může spočívat v jeho závislosti na alkoholu, opakované trestné činnosti atd. Pracovník může poskytnout kontakt na specializované pracoviště, které se specializuje na odstranění nežádoucího problému. Sám pracovník PMS klienta podporuje a oceňuje, snaží se ho motivovat k vedení řádného života.

1.6 Vývoj Probační a mediační služby v ČR

Probační a mediační služba začala v České republice plně fungovat s účinností zákona o PMS k 1. 1. 2001 jako celostátně fungující organizace. Nepostradatelným prvkem rozvoje PMS byla mezinárodní spolupráce, hlavně čerpání důležitých poznatků a zkušeností ze Švýcarska, Kanady a Velké Británie. (Štern, Ouředníčková, Doubravová eds., 2010)

1.6.1 Období do roku 1989

V období totalitního režimu komunistického Československa bylo velmi těžké prosazovat změny v tehdejší trestní politice, ale k několika pokusům o tuto aktivitu došlo. Příkladem je v letech 1968-1971 vznik experimentálního střediska postpenitenciární péče, které pracovalo v rámci projektu Výzkum faktorů recidivy. Tento projekt byl zaměřen na spolupráci s tzv. nepřizpůsobivými a propuštěnými z výkonu trestu. Spolupráce byla v tehdejší době směřována do nejrizikovějších oblastí, ale prevenci se moc prostoru nedostávalo. V rámci tehdejších okresních výborů byly uplatňovány nové profese sociálních kurátorů, v jejichž činnostech převládal prvek kontroly. Koncem osmdesátých let 20. století se začaly objevovat první prvky pomoci v rámci trestního stíhání mladistvých. Místa sociálních pracovníků byla zřizována v systému vězeňství za účelem umožňovat odsouzeným udržovat kontakty s rodinou. (Štern, Ouředníčková, Doubravová eds., 2010)

1.6.2 Období po roce 1989

V tomto období došlo k razantní změně politického a společenského systému v České republice. V návaznosti na tuto změnu a vzhledem k dlouhodobým nedostatkům v trestní politice došlo k nárůstu drobné kriminality. Následně došlo k zavedení institutu alternativ. Za účasti a pomoci sociálních pracovníků, zejména z Rakouska, byl realizován projekt „*Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež*“, který byl zaměřen na aktivní zapojení pachatele při odstranění následků jeho jednání. V roce 1993 byl zaveden první alternativní institut, tzv. „*odklon*“, tj. podmíněné zastavení trestního stíhání, a začaly být uplatňovány postupy restorativní justice. V roce 1996 byla u každého okresního soudu zřízena funkční místa pracovníků, kteří měli za úkol zajistit výkon obecně prospěšných prací a provádět kontrolu chování obviněných. Tento způsob však narážel na spoustu nedostatků a omezení. V době, kdy byl připravován zákon o PMS, byl zároveň zpracováván projekt „*Kvalifikačního vzdělávacího programu pro úředníky a asistenty PMS*“. Přijetí zákona o PMS bylo nepostradatelnou součástí proměny naší justice, a to vše vzniklo za účasti spolupráce vládního i nevládního sektoru. (Štern, Ouředníčková, Doubravová eds., 2010)

1.6.3 Mezinárodní spolupráce

Pro vznik a rozvoj PMS v České republice byla velmi podstatná spolupráce s rakouskými, nizozemskými a německými kolegy. Postupně pak byly čerpány zkušenosti ze Švýcarska, Kanady a Velké Británie. Kanadská vláda financovala a realizovala projekt na podporu nových demokracií ve střední Evropě a Národní probační služba Anglie a Walesu nám předala cenné zkušenosti pro pracovníky PMS. V současné době stále probíhá spolupráce se Švýcarskem. Dlouholetým partnerem PMS a také švýcarské strany je Sdružení pro probaci a mediaci v justici. (Štern, Ouředníčková, Doubravová eds., 2010)

1.6.4 Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025

Rozvoj systému probace a mediace v České republice je potřeba zdokonalovat a pracovat neustále na jeho vývoji. Za účasti odborníků z Ministerstva spravedlnosti ČR, Probační a mediační služby, Vězeňské služby, Nejvyššího soudu, Nejvyššího státního zastupitelství a dalších institucí vznikla „Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025“ (dále jen koncepce). Koncepce je určena převážně pracovníkům PMS a dalším institucím, které s PMS spolupracují a mají společný zájem.

Strategické cíle koncepce:

- odklonit pachatele od kriminální kariéry
- rozvíjet systémové řešení služeb pro oběti
- zvýšit bezpečnost společnosti
- zabezpečit další efektivní fungování PMS

Odklon pachatele od kriminální kariéry

Dle pracovníků PMS efektivita alternativních trestů spočívá v dobré znalosti situace trestného činu, to znamená např. postoj pachatele a poškozeného nebo otázka náhrady škody. Záleží tedy na dobře zvolených krocích v řešení následků trestného činu. Aby byl odklon v trestním řízení efektivní, je důležité předjednávání trestů, zohledňování stanoviska PMS a spolupráce ze strany orgánů činných v trestním řízení, jinak hrozí např. přeměna trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody. Účinnost alternativních trestů dle PMS spočívá v rychlosti reakce na porušení podmínek trestu. PMS se v tomto ohledu vyjadřuje směrem k soudům velmi kriticky. Jako možné řešení této situace je navrženo převedení některých rozhodovacích pravomocí ohledně výkonu trestu ze soudu na PMS. Dalším důležitým způsobem, jak odklonit pachatele od kriminální kariéry, je zavedení probačních a resocializačních programů pro mladistvé a dospělé pachatele. PMS navrhla zavést do praxe pobytový program **probační dům**, který by pomohl překlenout propuštěným z vězení první fázi pobytu na svobodě. Jedná se hlavně o absenci bydlení, nezaměstnanost a zadluženost. Aby mohly být realizovány

programy na omezování recidivy, je třeba posílit PMS o specialisty programových center a probačních domů, aby mohla PMS tyto služby zajišťovat. PMS se se dlouhodobě potýká s nedostatkem zaměstnanců, což se odráží na výchovném působení na pachatele, kterým je třeba se věnovat dle jejich individuálních potřeb. Evropská probační pravidla zdůrazňují nutnou početnost personálu, jinak hrozí ztráta efektivity úkolů probačního pracovníka. Aby byl naplněn cíl odklonu pachatele od kriminální kariéry, navrhuje PMS nový model spolupráce. (Koncepte rozvoje probace a mediace do roku 2025)

Rozvoj systémového řešení pro oběti

Po přijetí zákona o obětech trestných činů PMS poskytuje odbornou pomoc i obětem trestných činů. Pomoc může spočívat ve zprostředkování mediace, poskytování právních informací, ale i doprovodu na úřední jednání. Kontaktní pracoviště pro oběti by měla být k dispozici ve všech 74 střediscích. Koncepte upozorňuje na nutné personální navýšení proškolených odborných pracovníků a propojení kontaktních míst s ostatními službami pro oběti trestné činnosti. Jen tímto způsobem lze podle pracovníků PMS zajistit kvalitní pomoc a dále navrhuje, aby na jednotlivých pracovištích byly vytvořeny týmy pro oběti. Na úrovni okresů by se pak tyto týmy setkávaly s ostatními zástupci orgánů činných v trestním řízení a jinými subjekty. (Koncepte rozvoje probace a mediace do roku 2025)

Zvýšení bezpečnosti společnosti

Odsouzení pachatelé či podmíněně propuštění představují určité riziko pro společnost z důvodu opětovného spáchání trestného činu. Veřejnost se bojí pachatelů odsouzených za násilnou trestnou činnost, ale také závislých na návykových látkách. Je tedy nutné, aby pracovníci PMS dobře posoudili situaci a možná rizika klienta, než vytvoří plán dohledu. Je nutné včas rozpoznat zhoršující se situaci pachatele a jeho chování a ve spolupráci s justičními orgány přijmout potřebná preventivní opatření. Cílem PMS je svým pracovníkům umožnit používat v praxi elektronickou verzi nástroje hodnotícího rizika a potřeb pachatele (SARPO), který již implementovala Vězeňská služba ČR pro potřeby ve vězení. PMS by si tak ve

spolupráci s Vězeňskou službou mohla předávat a sdílet informace o rizicích a potřebách odsouzených osob. (Konceptce rozvoje probace a mediace do roku 2025) Úspěšná resocializace klienta je jedním z cílů i Vězeňské služby. Konkrétní specifické cíle jsou uvedeny v Nové koncepci vězeňství do roku 2025. Je zde poukázáno na nutnou provázanost všech zainteresovaných subjektů při řešení obtíží s hledáním zaměstnání, bydlení, nefungujících rodinných vztahů nebo pokračující závislosti na návykových látkách. (Konceptce vězeňství do roku 2025)

Zabezpečení dalšího efektivního fungování PMS

Pokud má být činnost PMS úspěšná a kvalitní, musí PMS disponovat kvalitními zaměstnanci. Bohužel náročnost výkonu probačních a mediačních činností, přetíženost zaměstnanců a nízká úroveň platů se odráží v míře odchodu kvalifikovaných zaměstnanců. Cílem PMS je zavedení administrativních míst, která umožní plynulý chod středisek. Probační pracovníci pak budou mít více prostoru na odbornou práci s klientem. Pro udržení kvalitních pracovníků vidí PMS předpoklad v platovém ohodnocení a to způsobem, že bude vytvořen systém ročního hodnocení spojený se sledováním rozvoje konkrétního pracovníka. Podle výsledků sledování bude zaměstnancům přiznáváno nebo odebráno osobní ohodnocení. Z důvodu ověřování efektivity svojí odborné činnosti bude PMS spolupracovat s rezortní výzkumnou institucí – Institutem pro kriminologii a sociální prevenci. Bude spolupracovat na výzkumu účinnosti práce s pachateli a oběťmi trestných činů, či s podmíněně propuštěnými pachateli. Poznatky zjištěné výzkumem budou sloužit k dalšímu rozvoji probace a mediace. PMS bude nadále podporovat odborné studijní stáže zaměstnanců v zahraničních probačních službách a zapojovat se do mezinárodní spolupráce. (Konceptce rozvoje probace a mediace do roku 2025)

V teoretické části byla představena Probační a mediační služba tak, aby si čtenář mohl vytvořit ucelený pohled o fungování této státní instituce a nyní, již následuje metodická část popisující konkrétní výzkum.

2 METODICKÁ ČÁST

Metodická část této práce je rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole *Stanovení cílů a výzkumu* se věnují stanovení hlavního cíle výzkumu a dílčích cílů výzkumu, které jsou formulovány do čtyř hlavních výzkumných otázek. Ve druhé kapitole *Výzkumná strategie a metoda* je popsána zvolená výzkumná strategie a ve třetí kapitole *Výzkumný soubor a terén* se čtenář dozví bližší charakterizaci výzkumného terénu i výzkumného vzorku. *Postup sběru a analýzy dat* je popsán ve čtvrté kapitole. Pátá kapitola *Etické otázky výzkumu a limity výzkumu* prezentuje etické zásady, které jsou ve výzkumu nepostradatelné.

2.1 Stanovení cílů a otázek výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit názory pracovníků na jejich práci a identifikovat případné klíčové nedostatky týkající se této problematiky. Na základě rozhovorů získat náměty na zlepšení například spolupráce s klientem, či efektivity alternativních trestů nebo spolupráce s orgány v trestním řízení.

Abych věděla, kterým směrem výzkum správně vést, hlavní cíl jsem si rozdělila na dílčí cíle, které jsem formulovala do čtyř výzkumných otázek:

Co považují pracovníci PMS na své práci za nejnáročnější?

Jak pracovníci PMS charakterizují obvyklého klienta?

Jaký je pohled pracovníků PMS na efektivitu jejich práce?

V čem spatřují pracovníci budoucnost PMS?

K těmto hlavním výzkumným otázkám jsem si stanovila otázky k rozhovorům:

Podotázky k 1. výzkumné otázce:

Jak dlouho pracujete v PMS?

Jaká školení, vzdělávání, kurzy máte ke své práci k dispozici? Je to dostatečné?

Máte zájem o nějaké další kurzy, školení? Popřípadě jaké?

Naplňuje vás práce v PMS? Přijde vám práce náročná? Popřípadě co a kdy?
Myslíte, že má PMS dostatečné zastoupení v ČR (dostatek pracovníků)?
Mají pracovníci PMS možnost se dostatečně věnovat svým klientům?
Cítíte se při výkonu vašeho zaměstnání bezpečně? Stalo se vám, že by vás nějaký klient ohrožoval?
Cítíte se dostatečně ohodnoceni za svoji práci?

Podotázky ke 2. výzkumné otázce:

S jakou skupinou klientů nejčastěji pracujete?
S jakou skupinou klientů nejraději pracujete?
Podle čeho posuzujete pachatelova rizika v opakování trestné činnosti?
S jakou trestnou činností se u klientů nejčastěji setkáváte?
Jak klienti na služby PMS reagují?
Nacházíte u sebe nějaké předsudky či stereotypy ohledně klientů?

Podotázky k 3. výzkumné otázce:

Myslíte, že dokážete dostatečně motivovat klienty?
V čem spatřujete nejefektivnější přístup k dosažení resocializace klienta?
Je reakce ze strany soudů na porušení podmínek výkonu trestu pachatelem dostatečně rychlá po vašem upozornění?
Vidíte smysl v alternativních trestech? Případně jakých?
Domníváte se, že posouzením pracovníka PMS o vhodnosti alternativního trestu je možné zvýšit efektivitu alternativních opatření?

Podotázky k 4. výzkumné otázce:

Vidíte ve vývoji PMS nějaký posun po dobu vaší praxe? Popřípadě konkrétně v čem?
Jaké máte zkušenosti s EMS?
V součinnosti PMS a Vězeňské služby ČR se mluví o zavedení elektronické verze nástroje hodnotícího rizika a potřeby pachatelů (SARPO), máte s tím již nějaké zkušenosti?
Co byste změnili na PMS a co navrhuje do budoucna?

2.2 Výzkumná strategie a metoda

Na základě stanovených cílů jsem si zvolila jako výzkumnou strategii kvalitativní výzkum a jako metodu sběru dat jsem si vybrala *polostrukturovaný rozhovor*. Švaříček, Šedřová (2007, str. 17) uvádí definici kvalitativního výzkumu: „*Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.*“ Tuto strategii jsem zvolila z nutnosti získat co nejvíce poznatků od informantů volnou formou otázek tak, aby nebyla vynucována omezení, jaká existují např. v kvantitativním výzkumu. Při kvalitativním výzkumu může výzkumník výzkumné otázky sestavovat a doplňovat v průběhu sběru a analýzy dat. Na začátku výzkumného procesu je pozorování, sběr dat a pak výzkumník hledá pravidelnosti nacházející se v těchto datech. Formulován je nejdříve význam dat, potom předběžné závěry a výstupem může být nová teorie. (Disman, 2011)

Zvolenou metodou sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor, neboli rozhovor pomocí návodu. Návodem se rozumí seznam otázek, které jsou v rámci interview probírány. Tazatel sám rozhoduje o způsobu a pořadí, v jakém jsou otázky kladeny, sám formuluje otázky podle situace. Pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dotazovaný dostává příležitost uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti. (Hendl, 2008)

2.3 Výzkumný soubor a terén

Výzkumný terén je oblast, kde se výzkumný terén nebo určitá cílová skupina nachází a kde se pohybuje. Terén musí být výzkumníkovi přístupný, dobrá znalost výzkumného terénu je jedním ze základních předpokladů dobrého výzkumu. Pro výzkumníka je vždy dobré mít terén dopředu dobře zmapovaný a vědět o případných lokálních zvyklostech nebo jiných odlišnostech. Je dobré počítat s tím, že se něco nepovede tak, jak jsme plánovali. (Mioviský, 2006) V mém výzkumu je terénem středisko Probační a mediační služby. Švaříček, Šedřová (2007) se zmiňují o čtyřech rolích výzkumníka ve vztahu k terénu: cizinec, návštěvník, zasvěcený a domorodec.

Z důvodu vykonané praxe na středisku PMS jsem mohla být v roli zasvěcence a domorodce. Zkoumaný terén jsem znala celkem dobře.

Jako zkoumaný vzorek pro svůj výzkum jsem vybrala pracovníky střediska PMS, kde jsem vykonávala odbornou praxi. Počet informantů vyplynul z počtu pracovníků na zdejším středisku. Konkrétně z osmi pracovníků jsem vybrala sedm těch, kteří se zabývali přímo činnostmi související s výzkumem. Souhlas s rozhovorem mi dalo šest pracovníků, které jsem označila číslem od jedné do šesti. Výzkumný vzorek tvoří probační pracovnice, tedy samé ženy, které zajišťují výkon trestu obecně prospěšných prací, dohled, paroli a práci s obětí trestného činu. Všechny mají vysokoškolské vzdělání a jsou zařazeny na pozici probačního pracovníka, jehož postavení je vymezeno v zákoně č. 257/2000 Sb. Délka praxe v této činnosti těchto pracovnic nepřesahuje u žádné pět let. Díky všestrannému zaměření informantů jsem mohla získat požadované informace ke svému výzkumu.

2.4 Postup sběru a analýzy dat

Kvalitativní analýza spočívá ve smysluplném a prospěšném umění zpracování dat a najít odpovědi na výzkumné otázky. Organizování, analýza a sběr dat probíhají současně. Po provedení analýzy nasbíraných dat se výzkumník rozhodne, která data potřebuje a začne znovu se sběrem dat a jejich analýzou. (Hendl, 2008) Na začátku sběru dat jsem si připravila několik otázek k základním tématům, která byla odvozena z hlavních výzkumných otázek. Tyto otázky jsem použila ve všech rozhovorech. Souhlas s rozhovorem jsem měla s každým informantem předjednan a následně dohodnutý čas a místo, kde samotná realizace proběhne. Rozhovory probíhaly přímo v kancelářích informantů a byly nahrávány na diktafon. Přímou na začátku každého rozhovoru jsem se zeptala ještě jednou na souhlas s nahráváním, seznámila dotazovaného s tématem výzkumu a poté začala nahrávat. Rozhovor s každou pracovnící jsem nahrávala ve čtyřech blocích podle daného tématu a zároveň si průběžně ověřovala kvalitu nahrávání. Nahrávání jednoho bloku trvalo přibližně patnáct minut, takže celý rozhovor trval okolo jedné hodiny. Někteří informanti byli velmi sdílní a nebylo potřeba klást doplňující otázky. Poskytli více

informací, než jsem očekávala, ale také se našly otázky, na které tak otevření nebyli. Během rozhovorů jsem si občas ověřila, jestli jsem odpověď správně pochopila. Protože diktafon zaznamenává jen zvuk, snažila jsem se pozorovat i neverbální chování informanta. Po zodpovězení všech otázek jsem ukončila rozhovor a poděkovala za něj. Rozhovory jsem následně přepsala. Převodu mluveného projevu z rozhovoru do písemné podoby se říká transkripce. Jeden rozhovor bude jako příloha součástí této práce. Pak už jsem začala se zpracováváním dat. Efektivním způsobem, jak získat analýzu dat, je otevřené kódování. Kódování nám pomáhá jednotlivá data pojmenovat. Kód je symbol, který je přiřazován k jednotlivým úsekům tak, že ho klasifikuje nebo kategorizuje. Kódy mají vztah k výzkumným otázkám a tématům. (Hendl, 2008) Já jsem si text rozložila na tematické úseky, kterým jsem přidělila různé kódy a názvy, které vystihovaly témata a s takto označenými fragmenty jsem potom pracovala. Úryvky textu jsem si různě označovala, popisovala a hledala jsem spojitosti nebo souvislosti. Ke kódování jsem použila metodu - papír a tužka. Text jsem označovala ručně. (Švaříček, Šed'ová, 2007) Abych se mohla lépe orientovat ve zpracovaném textu a věděla, který kód použít, vytvořila jsem si seznam kódů. Seznam je uveden v tabulce 1. Dle Dismana (2011) je při kódování doporučeno používat spíše smysluplné slovní pojmenování než číselné kódy. Následně jsem jednotlivé pojmy, které se zdály být totožné ke stejnému jevu, začala spojovat a třídit do jednotlivých kategorií. Postupně tak začal vznikat obraz analytického příběhu, který se během sběru dat a samotné analýzy ještě měnil. (Švaříček, Šed'ová, 2007) Rozhovory jsem si několikrát pročetla, upravovala své poznámky a přiřazovala získaná data. Posléze jsem osnovu analytického příběhu, která obsahovala sesbíraná data rozdělená do kategorií s pojmenovanými vztahy, přepsala do výzkumného textu. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Tabulka 1: Seznam použitých kódů.

Témata	Kódy
Náročnost práce pracovníků PMS	Nejnáročnější, vzdělávání, časová náročnost, ohodnocení, bezpečnost,
Charakteristika klienta	Motivace klienta, pachatelova rizika, předsudky ke klientovi, trestná činnost
Efektivita práce	Spolupráce se soudy, smysl alternativních trestů, resocializace klienta
Vývoj PMS do budoucna	EMS, SARPO, změna-budoucnost

2.5 Etická rizika výzkumu a rizika zvolené výzkumné strategie

Etické otázky by měly být součástí každého společenskovedního výzkumu. Mezi hlavní etické zásady etického jednání patří poučený souhlas, přístup k nezletilým, pasivní nebo aktivní souhlas, svoboda odmítnutí, anonymita, účastníci musí být obeznámeni s okolnostmi výzkumu. (Hendl, 2008) K dosažení anonymity jsem nepoužívala jména informantů a nikomu jsem nesdělovala získaná data. Data jsem měla uložena ve svém počítači, který má chráněný přístup. Informanty jsem ubezpečila o zachování důvěrnosti, kterou jsem důsledně dodržovala. Před každým rozhovorem jsem všem informantům vysvětlila cíle výzkumu a poté jsem od všech získala souhlas s rozhovorem a jeho nahráváním. Všem informantům jsem také pověděla, že mohou od výzkumu kdykoli odstoupit bez udání důvodu. Všichni informanti s výzkumem dobrovolně souhlasili. Pokud někdo během rozhovoru uvedl, že se k nějakému tématu nechce vyjadřovat, tak jsem to respektovala. Zvolená výzkumná strategie se dle mého názoru osvědčila hlavně v navázání vztahu s informantem. Během rozhovorů jsem se snažila, aby se všichni účastníci cítili v emočním bezpečí.

Pro dosažení spolehlivosti výzkumu jsem kladla informantům co nejvíce konzistentní otázky a pořídila přesný popis nahrávky rozhovorů. K zajištění validity výzkumu je potřeba se vyhnout dvěma nebezpečím, kterými je zkreslení ze strany výzkumníka a zkreslení ze strany účastníka. (Hendl, 2008) Já jsem se snažila pokládat otázky nezaujatě a nevkádat do rozhovorů subjektivní pocity. Zamezení zkreslení ze strany

účastníka nejde úplně ovlivnit. Snažila jsem se, aby se informanti cítili příjemně, aby rozhovor probíhal důvěrně, aby účastníci neměli pocit, že musí informace zatajovat nebo zkreslovat.

Tento výzkum má své limity, jichž jsem si vědoma. Je důležité brát v potaz, že výzkumný vzorek byl relativně malý a výzkumný terén byl omezen na jedno středisko Probační a mediační služby a na počet pracovníků, kteří v něm pracují. Domnívám se, že kdybych získala data od informantů z jiných středisek PMS, byla by si v těch stěžejních otázkách dost podobná, ale bylo by určitě zajímavé analyzovat i další rozhovory.

3 POPIS A INTERPRETACE DOSAŽENÝCH VÝSLEDKŮ

Tato část obsahuje dvě kapitoly. V první kapitole *Analýza rozhovorů* jsou prezentována zjištění doložena citacemi informantů. Podkapitoly jsou pojmenovány podle témat odvozených z hlavních výzkumných otázek. Odpovědi informantů jsou rozděleny dle témat, se kterými souvisejí a zároveň podle přiděleného kódu vystihujícího vztah k otázce. Ve druhé kapitole *Shrnutí dílčích výsledků* se zabývám samotným vyhodnocením získaných dat.

3.1 Analýza rozhovorů

3.1.1 Náročnost práce

Nejnáročnější

V první části svého výzkumu jsem se věnovala otázce náročnosti práce pracovníků PMS. Zajímalo mě, jestli pracovníci svoji práci považují za náročnou. Naprostá většina informantů si myslí, že práce je velmi náročná, ale zároveň někteří uvádějí, že záleží na člověku osobně, jak si tu práci náročnou udělá. Ojedinelý názor na náročnost má pracovníce 1, která říká: „*Chybí mi zpětná vazba nebo je jí příliš málo, protože se stále bavíme o nějaké represi, o nějaké formě trestu. Ti klienti k nám nechodí za odměnu, ale za trest.*“ Pracovnice 2 považuje za nejnáročnější: „*Přijde mi náročná v té šíři a rozmanitosti, kterou člověk musí obsáhnout při své práci.*“ Pracovnice 3 považuje za nejnáročnější jednání s klienty. Pracovnice 4 říká: „*Práci vidím náročnou v té různorodosti, ale zároveň to je to, co mě baví.*“ Pracovnice 5 se vyjadřuje k náročnosti takto: „*Myslím, že máme těch spisů hodně a pak je těžké odvádět sto procentní práci.*“ Pracovnice 6 vnímá náročnost práce v tomto: „*Práci vidím náročnou v požadavcích, které jsou na nás kladeny.*“ Každý pracovník má jinou povahu a náročnost vnímá v něčem jiném. Nyní se pokusím pro přehlednost odpovědí roztrždit do několika skupin z pohledu náročnosti. Nejdříve se budu věnovat vzdělávání, potom časové náročnosti, ohodnocení a bezpečnosti.

Vzdělávání

Každý probační pracovník musí projít kvalifikačním vzdělávacím kurzem, který trvá deset týdnů a je rozprostřen do celého roku. Zajímalo mě, jestli pracovníci mají k dispozici ještě další kurzy a jestli jsou dostačující k jejich práci. Pracovnice 1, 3, 4 a 5 se shodují na tom, že jsou často proškoleny interními lektory, kteří pracují dlouhodobě na PMS a mají větší zkušenosti, což ale nepovažují za úplně ideální. Raději by uvítaly více externích lektorů, jejichž přednáška by byla ušitá přímo na tělo, ale to se dle pracovnice 1 nedaří: „*Protože není čas, peníze a asi ani ti lektori*“. Pracovnice 6 si myslí, že školení přichází dost pozdě: „*Já jsem absolvovala školení na rizika až po dvou a půl letech práce.*“ Pracovnice se shodují, že by potřebovaly přednášky od konkrétních odborníků z oblasti dluhového poradenství, drog, vyhodnocování rizik atd. Pracovnice 2 má pocit, že potřebných školení mají dostatek. Pracovnice dále uvedly, že se zúčastňují třikrát do roka skupinových supervizí s kolegy z jiných středisek a zde sdílejí své zkušenosti.

Časová náročnost

Pokud má pracovník dostatek času na práci s klientem, aby se mu mohl věnovat dle individuálních potřeb, je tím z velké části naplněna podstata poslání Probační a mediační služby. Pracovnice 1, 2, 3, 4 a 5 reagovaly na otázku časové náročnosti podobně. Časově jsou velmi vytížené a určitě na všechny klienty nemají tolik času, jak by potřebovaly. Některé to kompenzují tak, že práci zvládají hlavně administrativně a osobní přístup věnují pouze klientům, kteří se snaží spolupracovat a má to s nimi smysl. Některé to vynahrazují přesčasy. Velmi kritický názor zazněl od pracovnice 1: „*Kdybychom chtěly směřovat k tomu severskému modelu, např. Norsku, kde má probační pracovník třeba dvanáct klientů, se kterými pracuje každý týden několikrát, tak to u nás aktuálně není možné, protože ve chvíli, kdy má jeden pracovník šedesát i více klientů, prostě není schopen se s nimi tak často potkávat a intenzivně pracovat. Určitě posílení středisek a počtu dalších zaměstnanců je namístě, už jen proto, aby nedocházelo k vyhoření pracovníků.*“ Pracovnice 6 uvedla, že to cítí nárazově. Nyní si na počet spisů nestěžuje, ale jsou období, kdy je to i horší.

Ohodnocení

Otázka dostatečného finančního ohodnocení za vykonanou práci byla velmi osobní. Všechny pracovnice na položenou otázku odpověděly negativně. Své platy považují za velmi nízké. Tady je otevřená odpověď pracovnice 4: „*Po tom všem, čím jsem si prošla, bych očekávala větší plat i osobní ohodnocení, protože máme velkou odpovědnost, jsou na nás kladeny vysoké nároky, co se týká vzdělání a ostatních znalostí. Naši klienti nebo kdejaká prodavačka mají víc peněz. Tu práci dělám, protože mě baví, ale taky musím z něčeho platit nájem.*“ Nebo pracovnice 3: *Kdybych měla živit rodinu nebo měla děti, tak tu práci dělat nemohu. Nemám ještě odpracované roky, které se započítávají do praxe, naštěstí nemám ještě žádné závazky.* Další pracovnice se vyjadřovaly stejně.

Bezpečnost

Pracovnice pracují s klienty, kteří jsou obviněni z trestného činu nebo odsouzení za spáchaný trestný čin. Zdálo by se, že se nebudou cítit při své práci bezpečně. Ani jedna z dotázaných pracovnic přímo neuvedla, že by si nějak zvlášť připouštěla nebezpečnost povolání. Samozřejmě k možnosti, že nebezpečná situace může nastat, přistupují s respektem. Pracovnice 2 uvádí: „*Pokud vím, že budu projednávat trest s někým, kdo se chová agresivně, tak si zajistím kontakt s kolegyní a telefon při ruce.*“ Pracovnice 4 se domnívá, že je to vždy o komunikaci s tím klientem a je potřeba si stanovit hranice. Pracovnice 1 uvedla, že když vyjíždí na dohled mimo své pracoviště, může požádat o doprovod. Pracovnice 3, 5 a 6 uvedly, že svoji práci přímo jako nebezpečnou nevnímají, ale jistá rizika si uvědomují.

3.1.2 Charakteristika klienta

Doposud jsem se zabývala náročností práce z pohledu pracovníka PMS a nyní se zaměřím na charakteristiku klienta. Budu se zajímat o to, jak pracovníci motivují klienty k plnění uložených povinností, jak vyhodnocují pachatelova rizika, jestli u sebe pozorují předsudky či stereotypy vůči klientům a s jakou trestnou činností se nejčastěji setkávají.

Motivace klienta

Ohledně motivace klienta jsou všechny pracovnice toho názoru, že motivovat lze klienta pouze tehdy, pokud má zájem on sám. S takovými klienty také nejraději pracují, protože v práci s ním vidí nějaký smysl. Všechny pracovnice se shodují v tom, že je nejlepší s klientem mluvit otevřeně. Vysvětlit mu, co se stane, když nebude plnit uložené povinnosti, a naznačit mu, že je to jeho volba. Nejvíce mě zaujala odpověď pracovnice 1: „*Nikoho nepřemlouvám, spíš jim řeknu to nejhorší, co se jim může stát, což je asi to vězení, a snažím se, aby oni řekli, co sami chtějí, že třeba nechtějí do vězení a tak pak říkám ano, pojďme se na to podívat, jak to udělat, ať do toho vězení nemusíte. Někdy je samotné napadá nějaké řešení, často řeknou, tak že bych to odpracoval? Ta motivace je naprosto nejzásadnější a až jednou někdo vyřeší otázku, jak motivovat nemotivovaného klienta, tak budeme mít všichni vyhráno.*“ Pracovnice 5 se k otázce motivace vyjádřila takto: „*Občas používám k motivaci prostředníky, což jsou třeba romští mentoři, ti jsou třeba na to romské etnikum, zde fungují jiné taktiky. On přijde do rodiny, seřve klienta takovým způsobem, že ten začne fungovat.*“ Pracovnice 4 vidí způsob motivace klienta takto: „*Ten dohled není jen o tom, že já budu jen dozorovat, ale i o té pomoci a podpoře z mé strany, nasměrovat ho tam, kde ta pomoc je.*“ Pracovnice 2 je přesvědčená, že klient musí chtít sám a je to jeho volba, co s ním bude. „*My tady nejsme od toho, abychom někoho přemlouvaly, ale abychom mu ukázaly možnosti jeho volby.*“ Pracovnice 3 a 6 mají stejný názor jako pracovnice 2.

Pachatelova rizika

Jedním z předpokladů úspěšného výkonu alternativních trestů a vedení řádného života pachatelem je analýza rizik a potřeb pachatele. Alternativní tresty musejí být ukládány těm pachatelům, pro něž mají taková opatření smysl. Proto je potřeba minimalizovat rizika, že se bude pachatel trestu vyhýbat a nebude spolupracovat. Zajímalo mě tedy, jak pracovnice tato rizika vyhodnocují. Zjistila jsem, že na analýzu rizik a potřeb klienta mají přímo metodiky, podle kterých postupují. Všechny pracovnice používají jako stěžejní pomůcku rejstřík trestů pachatele či obviněného. Další pomůckou je spis z předcházejících období, pokud pracovnice

zjistí, že byl již jejich klientem. Pracovnice 2 se vyjadřuje takto: „*Samozřejmě si přečtu trestní minulost, pak se dívám na samotný skutek a pak zjišťuji, jestli se nějakým způsobem snažil narovnat situaci. Zajímám se o to, jestli se cítí vinen a jak pracuje s vlastními pohnutkami.*“ Z výpovědí ostatních pracovníků vyplynulo, že se zajímají o případnou závislost na návykových látkách, o finanční situaci klienta, o rodinné vztahy, to vše uvádějí jako možná rizika, na která musí být brán zřetel při posuzování vhodnosti trestu.

Předsudky ke klientovi

Při práci s cílovou skupinou v Probační a mediační službě se dá předpokládat, že může ze strany pracovníka dojít k určitému přisuzování negativních vlastností lidem dopředu, aniž by je znali, nebo se mohou dopouštět nějakého navyklého vzorce chování či myšlení. Každá pracovnice si tuto možnost připouští a každá se s tím vyrovnává po svém. Pracovnice 4 vypovídá: „*Nedám na první dojem, i když to v sobě mám, toho klienta si někam zařadit. Někdy mi ten člověk sedne a někdy ne. Hlavně si říkám, že nevím, čím ten člověk prošel, jaké měl rodiče a čím prošel v dětství.*“ Pracovnice 5 přiznává, že předsudky má k romům, protože ze zkušenosti ví, že většina k poskytovateli obecně prospěšných prací nedochází a raději jde do vězení. A tak to očekává i od těch druhých. Pracovnice 6 to komentuje: „*Když vidím, že má klient v rejstříku trestů 15 záznamů, tak na něj nedokážu pohlížet neutrálníma očima.*“ Pracovnice 3 si udržuje určitý nadhled: „*Někteří jsou prostě pohádkáři, tak k tomu i přistupuji, ale občas někdo i překvapí.*“ Pracovnice 1 a 2 berou jako stěžejní klientovu trestní minulost a od toho se odrážejí.

Trestná činnost

Jako naprostý neodborník ve věcech trestních jsem chtěla zjistit, za jaký spáchaný trestní čin se vlastně mohu stát klientem PMS. Nebo jinak řečeno, co mohu všechno provést, aniž bych za to šla do vězení, ale byl mi uložen např. trest obecně prospěšných prací. Pracovnice 4 uvedla: „*Nejčastěji tu mám klienty za podvod, krádeže, distribuci drog, maření úředního rozhodnutí a neplatiče výživného.*“ Pracovnice 5 vypověděla: „*Mám tu teď klienta, který v minulosti seděl za vraždu a*

nyňi vykonává obecně prospěšné práce za něco jiného.“ Pracovnice 2 se vyjádřila skoro stejně: *„Nejčastěji tady mám klienty za neplacení výživného, zpronevěru a maření úředního rozhodnutí, to jsou ti, co řídí auta bez řidičského průkazu, těch je asi nejvíce.* Další výpovědi byly podobné.

3.1.3 Efektivita práce

Po zjištění, s jakou nejčastěji spáchanou trestnou činností se pracovnice PMS setkávají, bych se chtěla věnovat efektivitě práce. Tím myslím, do jaké míry mohou ovlivnit pracovnice zvýšení vykonatelnosti alternativních trestů a efektivitu odklonů v trestním řízení. Předpokladem pro takovéto naplnění je předjednávání trestů, zohledňování stanoviska PMS k jejich uložení, spolupráce s PMS ze strany orgánů činných v trestním řízení, v průběhu přípravného řízení a řízení před soudem.

Spolupráce se soudy

Soud rozhoduje o vině a trestu. Vydávání rozhodnutí soudu o nařízení výkonu trestu vyžaduje spolupráci soudu a místně příslušného střediska PMS. Zajímalo mě tedy, jak hodnotí spolupráci se soudy pracovnice PMS. Všechny pracovnice se shodly na tom, že spolupráce s jednotlivými soudci je diametrálně odlišná. *„Stále ještě existují soudci, kteří PMS neuznávají jako instituci a nemají zájem s ní spolupracovat. Ale pak jsou zase soudci, kteří naši službu kvitují a jsou rádi, že s klienty někdo pracuje.*“ To je asi nejkritičtější názor pracovnice 6. Ostatní pracovnice se spíše vyjadřují k časovým prodlevám ze strany soudů. Pracovnice 3 si myslí: *„Záleží na jednotlivém soudci a často má vliv na rychlost jednání ze strany soudu okolnost, kdy má klient rozjetých více trestních řízení a soudce čeká, jak dopadnou ta další. Může se pak stát, že teď mi tady leží věci dva roky a nikdo na ně nereagoval a je to právě z toho důvodu, až dojedou ty další trestní věci.*“ Pracovnice 2 to nevidí tak kriticky a dodává: *„Soudy pracují v rámci svých možností, mají toho prostě hodně.“* Ostatní pracovnice dodávají, že ani tak nevidí problém ve spolupráci, ale zaráží je samotné rozhodnutí soudu. To se dostáváme k dalšímu bodu, který zde bude rozebrán.

Smysl alternativních trestů

Cílem takzvaného alternativního trestu je, jak jsem již uvedla v teoretické části, působit na osobu odsouzeného nebo obviněného výchovně a ukázat mu možnost nápravy, nebo odstranit způsobenou újmu oběti. Ale to nelze neustále dokola. Zeptala jsem se tedy pracovníc, jestli vidí smysl v alternativních trestech. Pracovnice 1 má názor na problematiku tento: *„Alternativní tresty ano, ale nevyužívat je do nekonečna. To znamená, když jednou někdo měl obecně prospěšné práce a zas něco udělal, tak dobře dostane ještě jednu šanci, ale dávat ji po třetí je myslím zbytečné. Pak by měl relativně rychle následovat trest odnětí svobody, aby si to klient takzvaně vyzkoušel, jaké je to ve vězení.“* Pracovnice 2 má tento názor: *„Měla jsem tady klienta, který pracoval u člověka, jehož poškodil. To mi přijde hrozně smysluplné i s odkazem na náhradu škody.“* Pracovnice 4: *„Jsem určitě pro alternativní tresty, ale ne několikrát za sebou. Já vidím velký smysl v zavedení elektronického monitoringu. Ten člověk je omezený, ale při tom může chodit do práce, vydělávat peníze a zaplatit třeba náhradu škody“*, dodává pracovnice 5. Jednoznačně se všechny pracovnice přidávají k názoru pracovnice 1.

Resocializace klienta

Resocializace klienta spočívá v učení nového chování, přijetí nových norem a hodnot a navrácení se do společnosti, např. po výkonu trestu. Je to proces, na který má vliv několik faktorů, jako jsou podpora okolí a rodiny, ale i různé resocializační programy. Zajímá mě názor pracovníc na to, v čem spatřují efektivní přístup v resocializaci klienta. Všechny pracovnice se shodují na několika zásadách, jako je individuální přístup ke klientovi, jeho vlastní motivace, práce a výběr vhodného trestu. Pracovnice 1 o tom mluví takto: *„Z mého hlediska je velmi důležité, aby měl dotyčný práci, protože ve chvíli, kdy nemá práci, bude žít ze sociálních dávek, nebo si bude vydělávat někde načerno, anebo si bude vydělávat další trestnou činností. Takže je potřeba klienta zaměstnat.“* Pracovnice 2 dodává: *„Je potřeba, aby se více pracovalo třeba v rámci věznic při podmíněčném propuštění, aby byl propuštěný vždy navázán na PMS, pak resocializace probíhá lépe.“* Pracovnice 3 a 4 příkládají důležitost vhodně zvolenému trestu. Pracovnice 5 se domnívá: *„Je potřeba*

naslouchat klientovi, co on si myslí a pracovat s tím, co chce ten klient, nejenom co chceme my. Ten cíl jako takový se neliší, ale liší se cesta, jak k němu dojít.“ Pracovnice 6 dodává, že se jí nedávno osvědčil u mladého klienta resocializační program v organizaci „Člověk v tísni“, který měl nařízený soudem. Klient nejdříve nechtěl komunikovat ani spolupracovat, ale po absolvování resocializačního programu se to v něm najednou zlomilo.

3.1.4 Vývoj PMS do budoucna

Vývoji Probační a mediační služby byla věnována celá poslední kapitola teoretické části bakalářské práce. Byla zde nastíněna historie vzniku až po současnost. Sama jsem se ve svém výzkumu zabývala už jen budoucností. Po zjištění názorů na efektivitu práce pracovníků PMS mě zajímal jejich názor na budoucí vývoj. Tedy přesněji by mě zajímalo, co by změnili na PMS, co by navrhovali do budoucna a do jaké míry jsou naplňovány strategické cíle PMS stanovené v Koncepti rozvoje PMS do roku 2025. Jedním z těchto cílů je právě zabezpečit další efektivní fungování PMS. Zeptala jsem se na nově fungující elektronický monitoring v ostrém provozu a možnost případného zpřístupnění elektronického hodnotícího nástroje SARPO, který slouží k vyhodnocení rizika a potřeb pachatelů.

Elektronický monitorovací systém

Takzvané elektronické náramky byly uvedeny do ostrého provozu v roce 2018. Dnem 1. ledna 2010 nabyl účinnosti zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který v § 60 zavedl trest domácího vězení a PMS je pověřována kontrolou odsouzených během výkonu trestu. Nyní již kontrola odsouzených bude monitorována pomocí elektronických náramků. Tento trest je považován za druhý nejtěžší trest po trestu odnětí svobody. Odsouzený ve výkonu trestu může chodit do práce, starat se o rodinu, ale v určité časy musí být doma. Všechny pracovnice se pochlubily, že náramek vyzkoušely jako figuranti a já se nyní pokusím interpretovat, jak tento trest hodnotí. Pracovnice 1 má tento názor: *„Tento trest není úplně pro každého, nemůže být uložen např. bezdomovci a klient musí být schopen obsluhy celého zařízení.*

Vidím to jako velký posun v trestu domácího vězení. Dříve jsme jezdily kontrolovat odsouzeného domů, to nám teď odpadá. Je to velká finanční úspora. Náklady na den v domácím vězení jsou podstatně nižší, než ve vězení.“ Pracovnice 5 uvádí: „Za mě je to super, protože domácí vězení jak fungovalo před tím, bylo úplně neuhlídatelné. Klienti věděli, že jezdíme čtyřikrát do měsíce a v jaké časy, takže to byl spíš výsměch. Pracovnice 4 má stejný názor jako pracovnice 1 a 5. Pracovnice 2 ještě dodává, že součástí náramku může být i aplikátor na zjištění požití alkoholu, což vidí také jako potřebné. Zatím je to vše v rozjezdu a neexistuje ještě zpětná vazba. Pracovnice 6 vypověděla: „Také jsem byla figurantem a musím říct, že mi náramek přijde těžký a obtěžující, ale zavedení náramku vidím jako velký posun a doufám, že potrvá, než zase někdo přijde na to, jak toto zařízení přelstít.“ Pracovnice 3 byla také figurantem a domnívá se, že je potřeba vychytat ještě technickou stránku, např. napájení kabelem.

SARPO-elektronický hodnotící nástroj

Jak jsem již uvedla, jde o nástroj hodnotící rizika a potřeby pachatelů, který zatím implementovala Vězeňská služba pro svoje potřeby, ale měl by být k dispozici v nejbližší době i Probační a mediační službě. Vlastně by tak došlo k předávání informací o odsouzeném v rámci podmíněného propuštění a následného dohledu. Pracovník, který by vykonával dohled nad propuštěným, by tak prostřednictvím nahlédnutí do tohoto systému získal možnost zjistit o klientovi potřebné informace. Je to poměrně novinka, o které se píše v Koncepti rozvoje probace a mediace do roku 2025 a já jsem zjišťovala, jestli se s ní pracovnice setkaly. Všechny pracovnice uvedly, že o tomto nástroji hodnotícího rizika a potřeb pachatelů slyšely, ale zatím nic takového nefunguje a podle nich ještě dlouho fungovat nebude. Pracovnice 6 uvedla: „Zatím jsem o SARPU slyšela jen na školení, má své příznivce i odpůrce. Je to takový balíček o člověku, ze kterého se dozvíte spoustu informací, ale otázkou je, jak často se aktualizuje.“ Pracovnice 4 vypovídá: „Do věznic chodím často, ale na vlastní oči jsem ten program neviděla. Jenom vím, že při nástupu do výkonu trestu se o odsouzeném do systému zadávají vstupní data, která se potom aktualizují.“ Ostatní

pracovnice se nechtěly k tomuto tématu vyjadřovat, protože mají informace pouze z doslechu.

Změna – budoucnost

Doposud jsem zjišťovala názory pracovnic na práci, kterou vykonávají, jaký je jejich pohled na klienta, snažila jsem se zachytit problémy spojené s výkonem služby a nyní se chci zaměřit na to, co by chtěly změnit nebo co navrhují do budoucna. Pracovnice 1 navrhuje toto: *„Určitě by bylo dobré dokončit navrhovaný projekt zakládání probačních domovů, kdy pachatel je podmíněčně propuštěn z vězení a jde do probačního domu, kde musí plnit další věci, pomůže se mu najít práce a pomůže se mu k návratu do normálního života. Budoucnost vidím v zakládání programových center, kde klienti prochází různými kurzy, např. zvládání agresivity, nebo se tam řeší reflexe trestné činnosti. Rozhodně bych navýšila počet pracovníků a zvýšila jejich ohodnocení.“* Pracovnice 2 má tuto představu: *„Myslím, že jsme za naši práci málo ohodnoceni a spousta kvalitních pracovníků odchází kvůli penězům. Máme mnoho práce s papírováním a nemáme čas na individuální práci s klientem. Byla bych ráda, kdyby nějaký administrativní pracovník vykonával tu administrativní práci za nás, abychom měli více času na klienty.“* Tento názor má i pracovnice 3: *„Já bych zavedla pozici administrativního pracovníka na plný úvazek, aby nám pomohl s tou kancelářskou činností, protože jí je stále víc a nemáme potom čas na klienta. Slyšela jsem, že do budoucna se chystá založení probačního domu pro pachatele propuštěné z vězení, ale stále ještě není nic jisté, a to je škoda.“* Pracovnice 4 by ráda viděla budoucnost takto: *„Já bych byla ráda za zvýšení platů, naše ohodnocení není adekvátní tomu, co musíme umět. Zvýšila bych naši bezpečnost, například zavedení vstupní vrátnice, uvítala bych další školení nebo kurzy potřebné k naší práci. Bylo by dobré realizovat plánovaný projekt probačního domu a další projekty, o kterých se mluví.“* Pracovnice 5 uvádí: *„Já bych zavedla nějakého průvodce pro začínající pracovníky, protože když jsem nastoupila, tak jsem nevěděla, co mám dělat a vstupní školení jsem absolvovala až za rok. Také bych lépe vybavila kanceláře, protože stále nemám např. uzamykatelnou skříň. Celkově to zázemí pracovníků mi přijde šílené. Co se týká práce s klientem, tak bych se*

soustředila více na jejich zapojení na sobě pracovat. Účast v reintegračních programech zaměřených na změnu chování bych brala jako povinnost.“ Pracovnice 6 má tento názor: „Myslím, že PMS by měla být více zviditelňována hlavně ze strany ministerských pracovníků. Přijde mi, že stále nejsme považováni za plnohodnotnou instituci, šetří se na nás penězi, na pracovníky jsou sice kladeny vysoké nároky, ale ohodnocení tomu vůbec neodpovídá. Uvítala bych větší jednotnost se soudy, třeba v rozhodování o přeměně trestu, a měli bychom být více proškolení. Také bych řekla, že by se mělo více pozornosti věnovat výchovnému působení na klienta. Klient by měl automaticky procházet vhodným programem působícím na pozitivní změnu chování pachatele.“

3.2 Shrnutí dílčích zjištění

V této kapitole je shrnuto, k jakým závěrům jsem pomocí rozhovorů dospěla. Jsou zde propojeny výsledky výzkumu s teorií uvedenou v literatuře. Některá svá zjištění budu porovnávat s jinými výzkumy. Vrátím se tedy na začátek výzkumu k výzkumným otázkám, které jsem si stanovila:

Co považují pracovníci PMS na své práci za nejnáročnější?

Jak pracovníci PMS charakterizují obvyklého klienta?

Jaký je pohled pracovníků PMS na efektivitu jejich práce?

V čem spatřují pracovníci budoucnost PMS?

3.2.1 Co považují pracovníci PMS na své práci za nejnáročnější?

Všechny dotázané pracovnice považují svoji práci za velmi náročnou a to hlavně z hlediska znalostí a dovedností, které musí ovládat. Pracovnice musí umět podat klientovi, který se nachází v nepříznivé životní situaci, správné informace, jak tuto situaci řešit. Jsou to např. odsouzení, propuštění z vězení, kteří hledají práci, rodina je opustila a jsou bez finančních prostředků. Nelehkou úlohu mají pracovnice při jednání s klienty závislými na návykových látkách. Samozřejmostí úředníka je

ukončené vysokoškolské vzdělání magisterským studijním programem, absolvování kvalifikačního vzdělávacího kurzu a k tomu je potřeba znalostí v oblasti práva, financí, psychologie a celkový všeobecný přehled v otázkách, které přináší sám život. To je důvodem, proč pracovnice uvedly, že by uvítaly školení ke své práci z různých oborů od konkrétních odborníků k dané věci a ne jen od interních pracovníků PMS, kteří předávají svoje zkušenosti. Dalším důvodem, proč je práce pracovníků PMS považována za náročnou, je množství práce. Jak uvádějí, jsou zahlceni přílišnou administrativou a nemají tolik času na samotnou individuální práci s klientem, což nepovažují za úplně vyhovující. Jenom pro představu čtenáře bych upřesnila, že dle výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci byl zjištěn průměrný počet 75 případů v oblasti dohledu nad výkonem alternativních sankcí na jednoho pracovníka. (Tomášek, Diblíková, Scheinost, 2016) Jako pozitivní musím uvést, že se pracovnice necítí při výkonu svého povolání nijak zvlášť ohrožené. Uvědomují si jistá rizika nebezpečí spočívající v možném verbálním, případně následném fyzickém napadení při kontaktu s některými klienty, ale není to věc, která by je nutila ke změně svého povolání. Což se nedá říct o jejich finančním ohodnocení. Z odpovědí dotázaných jsem zjistila, že platové podmínky jsou nejčastějším důvodem odchodu kvalitních pracovníků. Zůstávají většinou ti, co svoji práci berou jako poslání a nejsou tolik závislí na platu, který pobírají.

3.2.2 Jak pracovníci PMS charakterizují obvyklého klienta?

Z odpovědí dotázaných vyplývá, že nejraději spolupracují s klienty, kteří jsou sami motivováni a spolupracovat chtějí. Pracovnicím se nejvíce osvědčil způsob jednání s klientem, spočívající v absolutní otevřenosti. To znamená, že se klient při konzultaci na PMS od pracovnice dozví, co všechno se může stát, pokud nebude plnit povinnosti či omezení nařízená soudem, a jaké to bude mít následky. Pak je na samotném klientovi, jak se rozhodne spolupracovat. Základním klíčem ke spolupráci s klientem je považován motivační rozhovor. A to potvrzuje i výzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, kde bylo zjištěno, že pracovníci PMS považují motivační interview za nejúčinnější, kdy si klient vhodnost či nevhodnost určitého

chování uvědomí sám. (Tomášek, Diblíková, Scheinost, 2016) Pracovnice se snaží pracovat bez předsudků ke klientovi, ale když před ně předstoupí klient s několikaletou trestnou minulostí, je těžké k němu zaujmout předem nehodnotící postoj. Nejčastějšími klienty jsou neplatiči výživného, řidiči se zákazem řízení odsouzení za maření úředního rozhodnutí a následně ti, co jsou odsouzeni za podvod, krádeže a distribuci drog. Dle výpovědí pracovníků ukládání alternativních trestů přibývá, trest bývá ukládán i opakovaně a někteří klienti toho zneužívají. Některým klientům naopak vězení nevadí. Nemají zájem si svůj trest odpracovat formou obecně prospěšných prací. Na rovinu sdělí, že chtějí do vězení. Pracovnice se snaží posoudit vhodnost alternativního trestu a ke každému klientovi přistupují individuálně. Postupují dle doporučených metodik. Nejdříve pro představu nahlížejí do rejstříku trestů pachatele a následně pomocí rozhovorů s pachatelem zjišťují okolnosti projednávaného případu, pachatelův postoj, návyky, rodinné vztahy a sociální situaci. Nejvíce se věnují klientům, kteří o to stojí, mají zájem napravit svoje pochybení a chtějí vést řádný život.

3.2.3 Jaký je pohled pracovníků PMS na efektivitu jejich práce?

V souvislosti s efektivitou práce jsem zkoumala i názor pracovníků na význam alternativních trestů a zároveň aspekty, které mohou ovlivnit resocializaci klienta. Všechny pracovnice alternativní tresty podpořily, vidí v nich velký smysl, ale aby bylo dosaženo efektivit, je potřeba dobře posoudit vhodnost uloženého trestu. Tím je myšleno např. uložení trestu obecně prospěšných prací soudem jen za současného zohlednění zprávy PMS, jinak pak hrozí časté přeměny v trest odnětí svobody. Pracovnice PMS mohou během konzultace s klientem v přípravném řízení zjistit postoj k navrhovanému trestu a vyhodnotit pachatelova rizika. Zde bych se chtěla zmínit, že z dostupných analýz byl zjištěn celkový pokles registrované trestné činnosti od roku 2011 do roku 2015 o téměř 15%, ale bohužel byl zaznamenán významný nárůst počtu recidivistů mezi pachateli trestné činnosti až o 53%. (Strategie prevence kriminality v ČR) Z výpovědí pracovníků PMS vyplývá, že ze strany soudů někdy spolupráce vážne. Naštěstí to není příliš časté. Ještě se nacházejí

soudci nebo státní zástupci, kteří vyžádání zprávy pracovníka PMS považují za procesní úkon prodlužující trestní řízení. Bohužel s tímto tvrzením jsem se setkala i ve výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, kde tři čtvrtiny vedoucích středisek PMS poukázali na nedostatky ve vzájemné spolupráci, a to zejména ve smyslu nízké odezvy na zprávy probačních pracovníků o případech, kdy klient porušuje podmínky dohledu. (Tomášek, Diblíková, Scheinost, 2016) Dalším problémem ve spolupráci se soudem je rychlost řízení. Pracovnice uvádějí, že po jejich upozornění soudu na neplnění podmínek uloženého trestu klientem soud reaguje pomalu a za velmi neefektivní považují opakované uložení alternativního trestu, když je evidentní, že ho klient nevykoná. Jako pozitivní vnímají uvedení elektronických náramků do ostrého provozu. Při uložení trestu domácího vězení je odsouzený na každém kroku monitorován a tím stoupl význam domácího vězení. Samozřejmě není vhodný pro každého pachatele a to se musí pečlivě posoudit. V souvislosti s resocializací klienta, a to nejvíce u podmíněně propuštěných z vězení, vidí nutnou spolupráci Probační a mediační služby s Vězeňskou službou. Domnívají se, že s klientem je potřeba spolupracovat již půl roku před propuštěním. Za prospěšné považují pracovníce ukládání povinnosti klientům účastnit se různých resocializačních programů, protože u mnohých to má pozitivní vliv na jejich další fungování.

3.2.4 V čem spatřují pracovníci budoucnost v PMS?

Na závěr jsem se zaměřila na budoucnost Probační a mediační služby. Jako výzkumníka mě zajímalo, jak by si pracovníce představovaly budoucnost PMS, co by bylo dle jejich názoru přínosem, jak pro klienty, tak samotnou PMS. Jejich názory byly různé, ale ve stěžejních důležitých bodech se shodovaly. Také jsem zjišťovala, jaké mají zkušenosti s elektronickým monitorovacím systémem, tzv. náramky, které byly již uvedeny do ostrého provozu. Zkoumala jsem povědomí pracovníků o elektronickém hodnotícím nástroji (SARPO), který má být začleněn do informačního systému Probační a mediační služby ve spolupráci s Vězeňskou službou. Jako největší přínos pro klienty pracovníce vidí dokončení projektu „*Probační dům*“,

neboť program tohoto typu chybí. Jde o opatření, které by pomohlo podmíněně propuštěným pachatelům v první fázi propuštění při řešení klíčových potřeb (zadluženost, absence bydlení, nezaměstnanost). Pro tuto cílovou skupinu je velmi těžké získat práci se záznamem v rejstříku trestů, neobejde se bez odborné pomoci. Toto tvrzení prokázal i výzkum provedený Institutem pro kriminologii sociální prevence, kde byli osloveni odborníci z řad sociálních kurátorů, vězeňských sociálních pracovníků, vedoucích středisek PMS a dalších zainteresovaných institucí. Výzkum jednoznačně prokázal, že skutečné účinné řešení situace v oblasti zaměstnání spočívá v globálním přístupu zaměřeným na všechny problémy, kterým propuštění čelí. (Tomášek a spol. 2017) Dle dotázaných je zatím u nás v ČR péče o osoby podmíněně propuštěné z výkonu trestu nedostatečná, přestože je považována za hlavní krok v resocializaci pachatele. Za další důležitý krok je považováno navýšení nedostatečného počtu reintegračních programů pro pachatele a zavedení povinnosti pachatelů se jich účastnit. O uvedení elektronických náramků do ostrého provozu jsem se již zmiňovala v předchozí kapitole, a tak jenom doplním, že pracovníce se v tomto projektu angažovaly přímo osobně jako figuranti. Domnívají se, že je potřeba ještě doladit menší technické nedostatky, ale pokud vše bude fungovat, jak bylo předpokládáno, bude trest domácího vězení uplatňován mnohem častěji. O elektronickém hodnotícím nástroji (SARPO) jsem při dotazování příliš informací nezískala. Některé pracovníce o něm slyšely na školení a některé pouze z doslechu, a tak musím konstatovat, že tento projekt zatím nefunguje a o jeho realizaci nejsou žádné konkrétní zprávy. Z odpovědí dotázaných vyplývá, že za potřebné do budoucna považují navýšení počtu pracovníků PMS, nebo zavedení pozice administrátora, který pomůže s administrativou. Znepokojivá je otázka finančního ohodnocení probačních pracovníků, kteří jak zaznělo v rozhovorech, odcházejí často z důvodu nízkého výdělku neodpovídajícího složitosti výkonu probačních a mediačních činností.

DISKUZE A ZÁVĚR

Cílem této práce bylo popsat stěžejní činnosti spadající do působnosti střediska Probační a mediační služby, zjistit názory pracovníků na jejich práci a identifikovat klíčové nedostatky týkající se této problematiky. Na základě rozhovorů odpovědět na stanovené výzkumné otázky, případně získat náměty na zlepšení například spolupráce s klientem, či efektivitu alternativních trestů nebo spolupráce s orgány v trestním řízení. Domnívám se, že cíl práce byl naplněn. Stěžejní činnosti pracovníků PMS byly podrobně popsány v teoretické části bakalářské práce, názory pracovníků a odpovědi na výzkumné otázky byly rozebrány a interpretovány v kapitole „*Popis a interpretace dosažených výsledků.*“

Výzkum jsem prováděla metodou rozhovorů na středisku PMS, kde jsem absolvovala povinnou praxi. Se zdejšími pracovníci jsem se sblížila, a tak bylo mnohem snazší požádat je o rozhovor. Výzkumná strategie a metoda sběru dat byla dle mého názoru vhodně zvolena vzhledem k naplnění cílů. Rozhovory, které jsem vedla s pracovníci PMS, byly přátelské i otevřené, a to považuji za důležité při získávání sběru dat. Domnívám se, že některé odpovědi, poznatky a návrhy informantů jsou vhodné k zamyšlení nebo k diskuzi pro všechny, kteří se touto problematikou zabývají. Z výzkumu vyplynulo, že práce v PMS je náročná, ale zároveň je posláním, a není vhodná pro každého.

Z mého pohledu je Probační a mediační služba instituce, která má vysoký potenciál, spoustu navrhovaných skvělých projektů, ale bohužel někdy se je nedaří realizovat, nebo to trvá příliš dlouho. Spuštění elektronických náramků do ostrého provozu je toho příkladem. Strategické cíle Probační a mediační služby, které jsou popsány v poslední kapitole teoretické části a vyplývají z Koncepce probace a mediace do roku 2025, se zatím zcela nepodařilo naplnit, ale do roku 2025 je ještě dlouhá doba. Navrhovala bych provedení dalšího výzkumu stejného charakteru v roce 2025.

Psaní této bakalářské práce mě velice naplňovalo. Protože jsem jako sociální pracovník nikdy nepracovala, bylo pro mě ctí vést rozhovory s pracovníky PMS a mít možnost je interpretovat.

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Schéma restorativní justice.....	12
Obrázek 2: Střediska PMS v ČR.....	13
Tabulka 1: Seznam použitých kódů.....	34

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 4.th ed. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011. 372 p. ISBN 978-80-246-1966-8.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 2.nd ed. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 408 p. ISBN 978-80-7367-485-4.

JELÍNEK, J., et al. *Alternativní řešení trestních věcí (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty)*. 1.st ed. Praha: Leges, s.r.o., 2015. 176 p. ISBN 978-80-7502-109-0.

KONCEPCE ROZVOJE PROBACE A MEDIACE DO ROKU 2025. Probační a mediační služba České republiky.

https://www.pmscr.cz/download/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf (accessed Oct 05, 2018).

KONCEPCE VĚZEŇSTVÍ DO ROKU 2025. Ministerstvo spravedlnosti ČR: Praha, 2017.

<http://vsqr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf> (accessed Oct 12, 2018).

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.st ed. Praha: Portál, s.r.o., 2003. 288 p. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, O., et al. *Metody a řízení sociální práce*. 1.st ed. Praha: Portál, s.r.o., 2003. 384 p. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O., KOLÁČOVÁ, J., KODYMOVÁ, P., et al. *Sociální práce v praxi*. 1.st ed. Praha: Portál, s.r.o., 2005. 352 p. ISBN 80-7367-002-X.

Metodický standard. Probační a mediační služba České republiky, 2016.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1.st ed. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. 332 p. ISBN 80-247-1362-4.

PAVLOVÁ, L., VETEŠKA, J. *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. 1.st ed. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2010. ISBN 978-80-86723-92-1.

Probační a mediační služba České republiky. <https://www.pmscr.cz/>

ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. 1.st ed. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. 75 p. ISBN 80-85850-00-1.

Statut Probační a mediační služby. Probační a mediační služba České republiky. https://www.pmscr.cz/download/02_STATUT_PMSCR_aktual_2008.pdf (accessed Sept 15, 2018).

ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D., et al. *Probace a mediace*. 1.st ed. Praha: Portál, s.r.o., 2010. 216 p. ISBN 978-80-7367-757-2.

Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 až 2020 [online]; Ministerstvo vnitra ČR: Praha, 2016. <http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2016-az-2020.aspx>

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1.st ed. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 384 p. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOMÁŠEK, J., et al. *Zaměstnání jako faktor desistence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017. 185 p. ISBN 978-80-7338-166-0.

TOMÁŠEK, J., DIBLÍKOVÁ, S., SCHEINOST, M. *Probace jako nástroj recidivy*. 1.st ed. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. 181 p. ISBN 978-80-7338-163-9.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. 1.st ed. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 128 p. ISBN 80-85850-69-9.

VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*. 2.nd ed. Plzeň: Aleš Čeňek, s.r.o., 2011. 313 p. ISBN 978-80-7380-321-6.

VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. 1.st ed. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. 252 p. ISBN 978-80-7478-898-7.

Zákon o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb..

https://www.pmscr.cz/download/01_ZAKON_O_PMSCR_aktual_2009.pdf.

ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. 1.st ed. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 43 p. ISBN 80-902998-1-4.

PŘÍLOHA

PŘÍLOHA 1 - Rozhovor s pracovníci 1

Ráda bych s vámi udělala rozhovor na téma probační a mediační práce z pohledu úředníka PMS ČR, který je součástí mé bakalářské práce. Samozřejmě vaše účast je dobrovolná, a kdyby vám byl rozhovor nepříjemný, můžeme ho kdykoli ukončit. Prosím vás, abyste byla při rozhovoru co nejotevřenější a nejupřímnější. Získaná data budou sloužit pro vědecké účely. Kvůli následnému zpracování dat potřebuji rozhovor nahrávat, proto se ještě zeptám, jestli s tím souhlasíte?

Ano.

Jak dlouho pracujete v Probační a mediační službě?

Čtyři roky a dvacet jedna dní.

Jaká školení nebo vzdělávací kurzy máte možnost podstoupit a jsou dostatečné k vaší práci?

Tak v podstatě každý probační úředník musí projít kvalifikačním vzdělávacím kurzem, což je roční kurz, respektive deset týdnů trvá, ale je rozprostřen do celého roku a je zakončen potom ministerskou zkouškou, na kterou se opravdu člověk musí učit. Probační asistenti mají také takový kurz, ale ten je kratší ten je jenom asi šest týdnů, takže trvá půl roku. Potom běží systém nebo rozjíždí se systém dalšího vzdělávání, kde je velké množství kurzů, které jsou společné pro všechny, tak potom jsou specializované na každou tu specializaci. To se opravdu rozjíždí, je to vše o penězích, a když peníze nejsou, není ani vzdělávání. Často je to o tom, že to jsou interní lektori, kteří to lektorují, což z mého hlediska mnohdy není úplně ideální. Všeobecně bychom přivítali více externích lektorů, to znamená školení, která jsou ušitá nám přímo na tělo, což bůh ví, proč se přímo nedaří. Protože není čas, nejsou peníze a třeba nejsou volní ani ti lektori.

Co třeba konzultace s jinými středisky Probační a mediační služby?

Tak to funguje. Každá ta specializace v rámci kraje, za kterou je nějaký metodik, dělají se takzvané workshopy, kde se potom ti kolegové z jednotlivých středisek sjedou a diskutují třeba nad aktuálními otázkami té které specializace a případně i v rámci toho workshopu může být i nějaký speciální vzdělávací blok. Třeba nedávno jsme měli vyloženě specialisty na přípravné řízení nebo o škodě na zdraví. Přijela lektorka úplně odjinud, paní doktorka, takže to může být a občas se i daří sehnat někoho skoro bezplatně, že je to někdo třeba i

z naší pomáhající organizace nebo i nějaké na nás napojené, takže takhle jsme měli i přednášku o drogovém centru a to potom už je na každém tom středisku, ale jinak je to vše organizované z Prahy. Základní věci jsou a potom se je snažíme doplňovat dalšími vzdělávacími jakoby moduly. Třeba strašně důležité je vyhodnocování rizik, to je taky jedna z těch povinných záležitostí čtyřdenního školení, kde se snažíme naučit, jak vyhodnocovat rizika u každého klienta, to je třeba povinná složka.

Pak jsou další školení, třeba jak jednat s drogově závislým atd.

Co třeba supervize?

Tak supervize máme, myslím, že pracovníci středisek mají supervizi třikrát do roka skupinovou, kde třeba v Liberci se sjedou i kolegové z Jablonce, České Lípy a z Rumburku. Máme dvě skupiny a v případě, že by měl nějaký pracovník potřebu mít supervizi jenom s určitou supervizorkou, tak ta možnost také je, je jich jenom pár na celý kraj, ale jde to využít a vedoucí středisek mají vlastní supervizi, to znamená supervize je oddělená, vedení od podřízených. Ty máme.

Co děláte, když si nevíte rady?

Tak vlastně, když přijde nějaký problém, o kterém jako nevíme, tak samozřejmě diskutujeme na středisku, máme to v rámci nějaké intervize, kterou si uděláme na poradě nebo kdykoli se vidíme, a to se děje velmi často, že chodíme konzultovat nejenom za vedoucí, ale konzultujeme i mezi sebou jednotlivé případy. Může mít někdo z kolegů větší zkušenosti v nějaké oblasti sociální, někdo víc z drogově závislými, takže hodně to řešíme takhle mezi sebou.

A je tedy možné si někoho přizvat, nějakého specialistu, ať už psychologa nebo třeba i policii nebo někoho, kdo má třeba větší zkušenosti s drogami k nějakému konkrétnímu případu, kdo by vám třeba poradil, jak s tím klientem dál jednat, nebo co by pro něj bylo nejlepší?

Že by klient potřeboval psychologa a že by probační služba zavolala nějakému psychologovi a zaplatila toho psychologa, který by seděl na konzultaci, tak to není. To nejde, ale my se snažíme si síťovat celý ten region, v našem případě okres, abychom věděli, že když máme klienta, který by potřeboval psychologa nebo psychiatra, kam ho máme poslat. Ve chvíli, kdy bude chtít udělat něco se svojí závislostí jak na drogách, alkoholu nebo čemkoli dalším, tak abychom věděli, kam ho poslat. Zároveň se snažíme nastavovat si i spolupráci s těmi organizacemi nebo i s dalšími tak, aby nás mohli i informovat ne přesně o tom, o čem se tam s klientem baví přímo, ale třeba o tom, jestli ten klient tam ještě dochází, protože to všechno

musí být v podstatě schválené. Klient nám to musí schválit, povolit, prolomit mlčenlivost z jedné i druhé strany.

Naplňuje vás vaše práce a zdá se vám náročná?

Tak naplňuje, to je střídavé. Někdy, když se třeba povede nějaká mediace, to znamená, že se sejde pachatel s poškozeným a skoro sami si vyřeší to, jak nahradit újmu nebo škodu, která vznikla, tak tam to smysl, má to pak člověk je rád, že tu práci dělá. Ve chvíli, kdy tam nějaký klient přijde opakovaně a člověk už s ním nějaký čas pracoval a vlastně ta práce je úplně k ničemu, tak to pak úplně člověka v tu chvíli asi nenaplní. A jestli je práce náročná? Určitě!! Primárně alespoň si myslím z mé strany je to o tom, že tam chybí pozitivní zpětná vazba, nebo je jí strašně málo, protože stále se bavíme o nějaké represii, o nějaké formě trestu, to znamená, úplně tam ti klienti nechodí za odměnu, ale chodí tam v podstatě za trest, většina z nich.

A dá se tedy říct, že některé klienty už třeba poznáte, že se tam vracejí častěji?

Tak víme, protože vidíme rejstřík trestů konkrétního klienta, kde vlastně se můžeme dočíst, že už měl třeba obecně prospěšné práce, že měl i dohled probačního úředníka. Anebo už se stane, že se ten klient potřetí vrátí přímo ke mně, to znamená, že už pak víme, že opravdu ta recidiva je tam, té zabránit rozhodně neumíme, že bychom ji dostali na nulu. A samozřejmě jsou klienti, kteří se nám prostě už nevrátí. Často se to stává u nedbalostních činů, kde se pracuje v přípravném řízení, což jsou třeba různé autonehody. Tak to jsou naprosto spořádaní slušní lidé, prostě udělali někde drobnou chybu, která třeba vyústila až v tragédii tak to jsou lidé, kteří se nám nevrací. I u těch mladistvých, s kterými pracuji já, tak tam opravdu můžou někde uletět a už se k nám nikdy nemusí dostat.

Má probační a mediační služba podle Vás dostatečné zastoupení v České republice?

Kdybychom chtěli směřovat tam, kam se možná trošku snažíme směřovat, někam k tomu severskému modelu, tak málo, protože třeba v Norsku probační úředník má tak dvanáct, patnáct klientů, se kterými pracuje třeba každý týden několikrát. To u nás aktuálně vůbec není možné, protože ve chvíli, kdy má jednotlivý pracovník šedesát, sedmdesát, sto deset i více klientů, tak prostě není schopen se s nimi potkávat a často pracovat s nimi natolik intenzivně tak, že posílení je určitě namísto už jenom proto, aby nedocházelo k nějakému vyhoření těch pracovníků, aby zátěž nebyla taková. Obrovskou zátěží je administrativa, to všechno co, musí být sepsáno, posláno, jak má vypadat spis, to to vše je náročné a zabírá to obrovské množství času.

Cítíte se při výkonu vašeho zaměstnání bezpečně? Stalo se vám, že by vás nějaký klient ohrožoval?

Na pracovišti se ohrožená necítím, a pokud vyjízdim na dohled mimo pracoviště, mohu požádat o doprovod.

S jakou skupinou klientů nejčastěji pracujete?

Já jsem specialista na děti a mladistvé. To znamená, že to je moje nejčastější skupina, mladiství do 18 let a spíš těch 15 až 18 let, ale pracuji i s dospělými, takže v podstatě mám vše.

A s jakou skupinou nejraději pracujete?

Tak je mi úplně jedno, jak je dotyčný starý, ale jsem ráda, když je motivovaný, protože potom je to mnohem jednodušší, ale jinak mi vyhovuje pracovat s těmi od 15 do 18 let no. Ale ve chvíli, kdy je opravdu někomu 50 let a je motivovaný k nějaké změně nebo nápravě, tak v tu chvíli se pracuje nejlépe s ním, protože on prostě chce. A to je potom vše jednodušší.

A jsou to tedy většinou ti, co jim je nařízený dohled?

Ano, když jsou to u mě dospělí, tak mají dohled anebo jsou podmíněně propuštěni, ale těch s dohledem u mně absolutně převažují dospělí.

Takže, s jakými tresty se tak nejčastěji setkáváte?

U dospělých je to určitě dohled probačního úředníka, ale jinak všeobecně tam asi vedou obecně prospěšné práce, potom bude dohled probačního úředníka a u mladistvých, tak samozřejmě tam také dohled, ale tam jsou to nějaká výchovná opatření nebo výchovné povinnosti, třeba že musí vykonat společensky prospěšnou činnost, což je něco podobného jako obecně prospěšné práce a podobně.

Jak klienti na ty služby reagují? Jak vůbec se mladiství chovají, když přijdou?

Většinou tu službu vůbec neznají, ale třeba rodič je přivede, nebo dostanou nabídku ke spolupráci ve chvíli, kdy něco spáchají, a tak mně přijde oznámení o zahájení trestního stíhání. Na základě tady toho dokumentu posílám dotyčnému mladistvému a jeho rodičům nabídku ke spolupráci. Někdy se ten mladistvý ozve sám, někdy se ozvou rodiče, anebo je to třeba přes kurátory, kurátor mluví s rodičem a s dítětem a řekne jim, že by nebylo špatné, aby mne kontaktovali. Potom ve chvíli, kdy přijdou, tak dost často ten mladý člověk je poměrně nejistý, protože vlastně vůbec neví, proč jde ke mně, co od nás jako od služby může čekat. Ale ve chvíli, kdy si to vyjasníme a opravdu je tam snaha o nějakou změnu nebo o nápravu toho, co se stalo, obzvlášť když je to nějaký jednorázový úlet, tak potom zjistí, že jim opravdu můžeme pomoci v té jejich věci a jsou třeba rádi. Pak jsou tací, kteří se třeba vůbec neozvou, protože je jim to prostě jedno, co se bude dít, a pak jsou tací, co přijdou, ale vlastně už pak třeba řeknou, že by spolupracovat chtěli, ale nakonec nespolupracují z nějakých důvodů, třeba že se jim nechce nebo prostě nemají na nás čas, a podobně. To je v

přípravném řízení, kdy oni s námi mohou spolupracovat. Ve chvíli, kdy je rozhodnuto, třeba státním zástupcem nebo i soudcem, tak s námi spolupracovat musí. Ve chvíli, kdy s námi nespolupracují, tak o tom informujeme soud nebo státního zástupce, a ta jejich nespoupráce může vést až k tomu, že prostě půjdou do výkonu trestu.

I u těch nezletilých?

U nezletilých úplně ne, u mladistvých, to znamená 15 až 18 let, tam se může stát, že půjdou do vězení. Může se stát, že spáchají něco natolik závažného, že prostě půjdou do vězení pro mladistvé nebo třeba dostanou trestní opatření obecně prospěšných prací, které nevykonají, a pak se jedna hodina přeměňuje v jeden den ve vězení. To se prostě stát může. Jinak u těch nezletilých, oni potom můžou jít do nějakého výchovného ústavu nebo specializovaných zařízení třeba pro nezletilé vrahy, a podobně.

Jaká je spolupráce s rodiči těch nezletilých?

Ve chvíli, kdy rodiče chtějí spolupracovat, často dokážou namotivovat i to dítě tak, že spolupráce je naprosto bezproblémová, ale pak jsou rodiče, kterým je všechno jedno, tudíž je jim jedno, že jejich dítě prostě nespoupracuje. Přijdou si vše vyslechnout, ale když mají přijít na další konzultaci, tak nepřijdou. Přijde jim ta moje nabídka ke spolupráci a oni zavolají, že teď nemůžou přijít, že je dítě třeba nemocné nebo něco, ale až se uzdraví, nebo si něco zařídí, tak že mi zavolají. V 95 procentech případů už potom nezavolají.

Tak že se spíš ti rodiče snaží děti krýt?

Anebo prostě jim je to jedno, že třeba sami mají taky už nějaké zkušenosti a je jim to prostě jedno. Nedokážou dohlédnout toho, že můžou zkazit svému dítěti život. Málokdy se stane, aby rodiče nechtěli spolupracovat, a dítě chtělo. Spíš je varianta, že třeba chtějí rodiče, a tomu dítěti se moc nechce. No a časté je, že nechce vůbec nikdo. Občas rodiče, třeba i potom, když už mají i děti dohled probačního úředníka, a kdy by s ním třeba měli chodit i na konzultace, nebo se mnou být v kontaktu, tak někdy ti rodiče sami nejsou schopni si ohlídat termíny konzultací, tak jak potom mohou být schopni ohlídat si to dítě. Takže spolupráce s rodinou, která je nesmírně důležitá, někdy absolutně nefunguje.

Nacházíte u sebe nějaké předsudky či stereotypy ohledně klientů?

Většinou vycházím z trestné minulosti klienta a s tím pracuji. Snažím se chovat nezaujatě.

A máte třeba vyzkoušený nějaký svůj recept na to, jak klienta motivovat nebo jak ho přemluvit?

Nepřemlouváme, to asi ne, spíš ho prostě můžeme motivovat. Já jim vždycky říkám to nejhorší, co se jim může stát, což asi je to vězení, a snažím se, aby oni sami si řekli, co vlastně chtějí. Třeba, že nechtějí do vězení, a tak pak říkám, ano, pojďme se na to podívat,

jak to udělat, ať nemusíte do vězení. Někdy je samotné napadá nějaké řešení. Často řeknou, tak že bych si to odpracoval? Ve chvíli, kdy toto řekne sám, tak potom já mohu nabídnout třeba nějakou další možnost. Ale motivace, ta je naprosto nejzásadnější a až jednou někdo vyřeší nějak jednoduše otázku, jak motivovat nemotivovaného klienta, tak budeme mít všichni vyhráno.

To se asi úplně nedá. Bud' to tam je, nebo není.

Přesně.

Myslíte, že dokážete dostatečně motivovat klienty?

Hm. Co je to dostatečně? Někoho absolutně motivovat nejde. Samozřejmě, snažíme se, nemáme na to úplně speciální kurz. Všichni teď hodně hovoří o tom, že bychom mohli procházet školením takzvaných motivačních rozhovorů, kde se opravdu pracuje přímo s motivací a motivovaností klientů. Já si myslím, že částečně to umím, ale ten dotyčný musí být alespoň trochu motivovaný, protože prostě motivovat nemotivovaného nelze. Až někdo na to najde recept, tak bude vítěz.

Hodně se mluví o alternativních trestech. Co na tyto alternativní tresty říkáte? Je to dostatečně motivující trest proti vězení? Má to nějaký smysl?

Pro někoho určitě. V podstatě probační služba je zaměřena na výkon nebo na dohled nad uloženými alternativními tresty, i když český trestní zákoník termín alternativní trest nezná. Všichni víme, co si pod tím máme představit. Někdo ulítne poprvé, podruhé, tak dostane obecně prospěšné práce, což je jeden z takových oblíbených alternativních trestů, tak se to snaží co nejrychleji odpracovat protože to má ještě jednu výhodu. Když odpracuje obecně prospěšné práce, tak se na něj hledí, jako by nebyl trestán, to znamená, už nebude mít záznam v rejstříku trestů, třeba když půjde žádat o zaměstnání. U mnoha klientů tohle může být velká motivace. A samozřejmě jsou klienti, kteří už třeba ve vězení opakovaně byli a pak dostali nějaký alternativní trest, tak jim je to často jedno. Jim ve vězení bylo třeba dobře. Občas se stane, že i klient řekne, že by raději šel do vězení, protože tam dostane najíst, bude tam teplo, má tam zajištěné své základní potřeby, ale to zas nebývá až tak často, jak si člověk myslí. Tak že alternativní tresty ano, ale nevyužívat je donekonečna. To znamená, když jednou někdo měl obecně prospěšné práce a zas něco provedl, tak dobře, dáme mu je ještě jednou, ale zase mu je dávat ještě potřetí, to si myslím, že už je zbytečné, že by bylo lepší, aby relativně rychle následoval třeba nějaký kratší trest odnětí svobody, aby si to tak zvaně ten klient vlastně vyzkoušel, jaké to je ve vězení, a pak se může rozhodnout, jestli se začne chovat slušně, začne žít v souladu s nějakými našimi normami a zákony, nebo jestli v tom

bude pokračovat. Pak už by jeho cesta do vězení měla být jasná. Bohužel to tak pokaždé není.

Jaké alternativní nebo tak zvané alternativní tresty se nejčastěji ukládají?

Tak je to trest obecně prospěšných prací a je to i podmínka s dohledem probačního úředníka. To je asi to nejčastější.

V čem vidíte nejefektivnější přístup k dosažení resocializace klienta?

Důležité je, aby klient chtěl. Ve chvíli, kdy klient vůbec nebude chtít, tak resocializace asi není úplně možná. Ve chvíli, kdy on má nastavené své fungování nějakým způsobem a nebude ho chtít změnit, tak ta šance je poměrně malá. Jinak u té resocializace, tak tam je samozřejmě důležitá podpora okolí, nejenom probačního úředníka, co nad ním vykonává formu dohledu. Důležitá je i rodina, práce, celé to okolí. Z mého hlediska je strašně důležité, aby dotyčný měl práci, protože ve chvíli, kdy nemá práci, bude žít buď ze sociálních dávek, anebo si bude vydělávat někde načerno, anebo si bude vydělávat další trestnou činností. Takže to je strašně důležité, aby se klienta podařilo zaměstnat. V dnešní době, kdy firmy hledají spoustu pracovníků, tak je celkem ani nezajímá záznam v rejstříku trestů, ale v době krize bylo poměrně těžké pro takového klienta, aby si našel zaměstnání, protože měl prostě plný rejstřík trestů.

Vidíte nějaký vývoj nebo posun Probační a mediační služby?

Tak já to mohu hodnotit jenom za ty čtyři roky, kdy tam pracuji. Tak posun je v tom, že možná ještě víc papírujeme. Teď nám do toho skočilo i GDPR, to znamená, že v komunikaci s dalšími organizacemi musíme být ještě opatrnější. Teď je velká novinka elektronický monitoring, což je opravdu velký krok vpřed, kdy se v podstatě asi na pátý nebo šestý pokus podařilo vybrat dodavatele, tak že tam teď ten posun bude asi nejmarkantnější. Je to pro nás všechny nové a uvidíme, co nám to přinese.

Co byste změnila na Probační a mediační službě?

Co změnit? Spíš přidat pár pracovníků a zvýšit ohodnocení sávajících pracovníků, protože všichni jsou vysoce kvalifikovaní úředníci, všichni musejí mít vysokoškolské vzdělání v magisterském stupni, mají za sebou i další školení, sami se vzdělávají, takže tam si myslím, že to není úplně ideální, když klient má víc peněz někde v továrně, než my. A kdyby se podařilo získat i administrativní pracovníky nastálo a ne třeba jen na rok, jak je to teď, a kdyby se snížila i administrativa, abychom nemuseli prostě tolik papírovat.

Může se stát, že má Probační a mediační služba třeba podstav, že ti lidé tam nejsou?

Stává se, že se nedaří, obzvláště teď, když v podstatě je pracovníků celkově nedostatek v republice. Tak se může stát, že se dlouho nepodaří vybrat vhodného člověka, že se třeba

nikdo nehlásí, nebo může být někdo dlouhodobě nemocný, pak v podstatě tam ta náhrada není, pak může dojít i k tomu, že je podstav.

Takže, jestli tomu dobře rozumím, co by nejvíc pomohlo? Třeba nabrat víc pracovníků, aby se práce rozprostřela mezi ty ostatní?

Abychom s klientem mohli pracovat mnohem intenzivněji, aby bylo víc času na klienta a aby to nebylo jenom o tom, že musíme mít v pořádku papíry. Prostě aby bylo víc času na toho klienta samotného.

A kromě toho, kdyby byl potom dostatek lidí, dostatek pracovníků, je ještě něco dalšího, co je problém? Co třeba součinnost s ostatními orgány, se soudy a policií?

Když vezmu náš okres, musím říct, že vztahy jsou dosti nadstandardní, prostě funguje to předávání informací velmi dobře. Samozřejmě, sem tam se stane, že se něco nepovede z nějaké strany, ale to je normální. To, co by bylo třeba super, ale to na čem se už pomalinku začíná pracovat, jsou takzvaná programová centra. To znamená, aby třeba klienti, když jsou agresivní, mohli projít nějakým kurzem na zvládnání agresivity, to samé třeba pro agresivní řidiče, to už někde funguje. Je program setkávání, kterým klienti musejí projít. Tady u mladistvých v Liberci něco takového je, program deseti setkání klienta s lektorem a kde se řeší třeba reflexe trestné činnosti, jak se chovat příště jinak, co udělat, aby se to už příště nestalo a opravdu i klienti sami to hodnotí velmi dobře, jako že jim to pomůže si něco ujasnit. By bylo fajn, aby to bylo dosažitelné celorepublikově a vlastně pro všechny skupiny. Takže v plánu jsou programová centra. Zároveň Probační a mediační služba se snaží v rámci nějakého plánovaného projektu, že by se zakládaly nějaké probační domy. Je to podle toho severského vzoru, kdy pachatel je podmíněně propuštěn z vězení, ale jde do tohoto probačního domu, kde musí plnit nějaké další věci, pomůže se mu najít práce a v podstatě se mu pomáhá vrátit se do normálního života pro většinovou společnost.

V součinnosti PMS a Vězeňské služby ČR se mluví o zavedení elektronické verze nástroje hodnotícího rizika a potřeby pachatelů (SARPO), máte s tím již nějaké zkušenosti?

Slyšela jsem o tom, ale nic konkrétního nevím.

Hodně se teď mluví o elektronickém monitorovacím systému. Jaké s tím máte zkušenosti?

Tak je to opravdu teď novinka. Systém je spuštěný v ostrém provozu pár dní. A samozřejmě nám ulehčí práci i v tom, že v podstatě budou dvě varianty, kdy se může ten takzvaný náramek nasadit, když je někomu uložen trest domácího vězení a případně potom u náhrady vazby dohledem. To znamená, že dotyčný nemusí být ve vazbě, může být na svobodě, ale je

monitorován. Zatím to u domácího vězení bylo tak, že probační úředníci fyzicky nahodile jezdili kontrolovat toho pachatele, toho odsouzeného, jestli je doma, a teď nám tohle odpadá, nebo z větší části odpadá, a ten dotyčný bude monitorován v podstatě nepřetržitě. Takže je to opravdu velký krok, zároveň i velká výzva, protože se musí nastavit nové standardy, nové postupy práce s takovým klientem a uvidíme, jak to všechno bude fungovat.

My zatím z médií víme, že se stále mluví o penězích, že novým opatřením ušetří spousta peněz státu?

To je jedna část. Ano, je to tak, domácí vězeň už teď platí 50 korun za každý den, kdy je v domácím vězení a den ve vězení stojí asi 1500 korun. A náklady by měly být tak poloviční, možná třetinové na ten monitoring na jeden den. A druhá věc je, že ten klient nebo ten pachatel, který je v tom domácím vězení, může chodit do práce, může si vydělávat, může se starat o svoji rodinu, může v podstatě zůstat zapojen v té své komunitě, jenom v určité časy musí být doma. Takže to je další úspora, kdy on je schopen platit své závazky, že si vydělává. Ale samozřejmě trest domácího vězení není pro každého, takže uvidíme, jak to bude nastaveno do budoucna.

Takže zatím si pečlivě vybíráte, komu takový trest uložit?

Rozhoduje soud, ale samozřejmě často ve spolupráci i s PMS. Třeba domácí trest nejde uložit bezdomovci, protože kde by se zdržoval. Případně je potřeba, aby byla zajištěna dodávka energie, aby klient byl schopen obsluhy celého toho zařízení. Takže těch věcí je samozřejmě víc. Zatím se jedná o desítky, ale do budoucna tuším, že náramků může být až 2500 v první fázi.

Na celou Českou republiku?

Na celou Českou republiku.

Děkuji za rozhovor.